

UCHWAŁA NR 52/X/11
RADY MIEJSKIEJ W CIECHANOWCU

z dnia 23 sierpnia 2011 r.

w sprawie przyjęcia „Programu opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2011–2015”

Na podstawie art. 18 ust. 2 pkt. 15 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001r. Nr 142, poz. 1591; z 2002 r. Nr 23, poz. 220; Nr 62, poz. 558; Nr 113, poz. 984; Nr 153, poz. 1271; Nr 214, poz. 1806; z 2003 r. Nr 80, poz. 717; Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 102, poz. 1055; Nr 116, poz. 1203; Nr 167, poz. 1759; z 2005 r. Nr 172, poz. 1441; Nr 175 poz. 1457; z 2006 r. Nr 17, poz. 128; Nr 181 poz. 1337 i z 2007 Nr 48 poz. 327; Nr 138 poz. 974; Nr 173 poz. 1218; z 2008 r. Nr 180 poz. 1111; Nr 223 poz. 1458; z 2009 r. Nr 52 poz. 420; Nr 157 poz. 1241 oraz z 2010 r. Nr 28 poz. 142 i poz. 146; Nr 40, poz. 230, Nr 106, poz. 675; z 2011 r. Nr 21 poz. 113), art. 87 ust. 3 i 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i o opiece nad zabytkami (Dz. U. Nr 162, poz. 1568; z 2004 r. Nr 96, poz. 959; Nr 238, poz. 2390; z 2006 r. Nr 50 poz. 362 i Nr 126 poz. 875; z 2007 r. Nr 192, poz. 1394; z 2009 r. Nr 31 poz. 206; Nr 97 poz. 804, i z 2010 r. Nr 75 poz. 474; Nr 130 poz. 871), Rada Miejska w Ciechanowcu uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Program opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2011–2015”, stanowiący załącznik do uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Burmistrzowi Ciechanowca.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie po upływie 14 dni od daty ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym Województwa Podlaskiego.

Przewodniczący Rady Miejskiej w Ciechanowcu
Zofia Krystyna Januszkiewicz-Diakowska

Załącznik Nr 1 do Uchwały Nr 52/X/11
Rady Miejskiej w Ciechanowcu
z dnia 23 sierpnia 2011 r.

**PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI GMINY CIECHANOWIEC
na lata 2011-2015**

CIECHANOWIEC 2011 r.

Opracowała: Olga R. Tomaszewska

SPIS TREŚCI

1. Wstęp
2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami
3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce
4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego
 - 4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami
 - 4.2. Założenia zawarte w Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020
 - 4.3. Gminny program opieki nad zabytkami a dokumenty wykonane na poziomie województwa i powiatu
 - 4.3.1. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego
 - 4.3.2. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.
 - 4.3.3. Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2010 oraz Projekt Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008-2011
 - 4.3.4. Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Wysokomazowieckiego na lata 2008-2013
5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

- 5.1. Gminny program opieki nad zabytkami a akty prawa miejscowego
 - 5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec
 - 5.1.2. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020
 - 5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna
- 5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy
 - 5.2.1. Położenie geograficzne
 - 5.2.2. Zarys historii obszaru gminy
 - 5.2.3. Krajobraz kulturowy
 - 5.2.4. Zabytki nieruchome
 - 5.2.5. Zabytki ruchome
 - 5.2.6. Zabytki archeologiczne
 - 5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych
 - 5.2.8. Dziedzictwo niematerialne
- 5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony
- 5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków
- 5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy
- 6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy. Analiza szans i zagrożeń
- 7. Założenia programowe
 - 7.1. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków
 - 7.2. Kierunki działań programu opieki
 - 7.3. Szczegółowe zadania programu opieki
- 8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami
 - 8.1. Instrumenty prawne
 - 8.2. Instrumenty koordynacji
 - 8.3. Instrumenty finansowe
 - 8.4. Instrumenty społeczne
 - 8.5. Instrumenty kontrolne
- 9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami
- 10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami
- 11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków
- 12. Aneksy
 - 12.1. Wykaz zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Podlaskiego
 - 12.2. Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (bez zabytków wpisanych do rejestru)
 - 12.3. Wykaz zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Ruchomych Województwa Podlaskiego
 - 12.4. Wykaz obiektów archeologicznych wpisanych do Ewidencji Zabytków Archeologicznych Województwa Podlaskiego

1. Wstęp

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec jest dokumentem pomocniczym w pracy gminy i określa zadania dotyczące sfery szeroko rozumianego dziedzictwa kulturowego na szczeblu gminnym.

W swych założeniach program ten jest zgodny z rządowymi dokumentami o charakterze strategicznym, dotyczącymi ochrony i opieki nad zabytkami oraz planowania przestrzennego, sporządzonymi na poziomie ogólnokrajowym, wojewódzkim oraz gminnym.

Podstawę sporządzenia programu opieki nad zabytkami stanowią *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec*, *Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020*, *Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Ciechanowiec*, a ponadto dokumenty prawa miejscowego, jakimi są *Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady, Wojtkowice-Glinna* oraz *Plany Odnowy Miejscowości: Bujenka, Ciechanowiec, Czaje-Wólka, Kosiorzki, Kozarze, Malec, Radziszewo-Króle, Radziszewo-Sieńczuch, Skórzec, Winna-Chroły i Winna-Poświętna*.

Działania związane z rozwojem gminy muszą opierać się na jej zasobach i walorach. Konieczne zatem jest wykorzystanie zarówno zasobów środowiska przyrodniczego, jak i środowiska kulturowego, jako głównych elementów polityki gminnej. Gmina planując rozwój musi uwzględniać pielęgnowanie tożsamości kulturowej przejawiającej się między innymi w dziedzictwie materialnym. Krajobraz kulturowy z zasobem zabytków ukazuje odmienność, która odpowiednio wypromowana może podnieść atrakcyjność ekonomiczną regionu, przede wszystkim na polu rozwoju turystyki i związanej z nią przedsiębiorczości lokalnej. Podniesienie jakości warunków życia mieszkańców jest związane bezpośrednio z jakością przestrzeni kulturowej gminy.

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec dotyczy zatem działań decydujących o stanie zasobów i walorach gminy i mających na celu poprawę funkcjonowania materialnego dziedzictwa kulturowego. Ważnym jest, aby poprawa ta dokonywała się przy współudziale lokalnej społeczności i zaangażowaniu jej członków w pracę zawodową, działalność społeczną, czy działania wynikające z prawa własności lub z użytkowania obiektów zabytkowych. Zaś władze gminne muszą usprawnić mechanizmy regulujące te kwestie i zastosować instrumenty prawne pobudzające i wspierające inicjatywy mające taką opiekę na uwadze.

2. Podstawa prawna opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami

Obowiązek opieki nad zabytkami nakładają na samorządy ustawa o samorządzie gminnym i ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami.

Art.7. ust. 1 pkt 9 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.) pomiędzy zadaniami własnymi gmin wymienia m.in. sprawy kultury, w tym prowadzenie bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami.

Podstawę prawną sporządzenia gminnego programu opieki nad zabytkami stanowi zaś ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r.), która wprowadza taki obowiązek na szczeblu wojewódzkim, powiatowym oraz gminnym. Zgodnie z art. 87 cytowanej ustawy burmistrz sporządza na okres 4 lat gminny program opieki nad zabytkami. Gminny program opieki nad zabytkami podlega uchwaleniu przez radę miejską, po uzyskaniu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków. Program ogłaszany jest w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Z realizacji programu burmistrz sporządza co dwa lata sprawozdanie, które przedstawia radzie miejskiej.

3. Uwarunkowania prawne ochrony i opieki nad zabytkami w Polsce

Naturalnym fundamentem dla tworzenia strategii ochrony zabytków i dziedzictwa kulturowego jest *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, która w art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 uznaje ochronę zabytków za konstytucyjny obowiązek państwa i każdego obywatela. Uregulowania prawne dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, znajdują się w wielu obowiązujących ustawach, w tym w:

ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz.U. Nr 162, poz. 1568 z późn. zm.),

ustawie z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2001 r. Nr 142, poz. 1591, z późn. zm.),

ustawie z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. Nr 80, poz. 717 z późn. zm.),

ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118 z późn. zm.),

ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (tekst jednolity Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150),

ustawie z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. Nr 92, poz. 880),

ustawie z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jednolity Dz.U. z 2004 r. Nr 261, poz. 2603 z późn. zm.),

ustawie z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (tekst jednolity Dz.U. z 2001 Nr 13, poz. 123),

ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2010 r. Nr 234, poz. 1536),

ustawie z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach (Dz.U. z 1997 r. Nr 5, poz. 24 z późn. zm.),

ustawie z dnia 27 czerwca 1997 r. o bibliotekach (Dz.U. z 1997 r. Nr 85, poz. 539 z późn. zm.),

ustawie z dnia 14 lipca 1983 r. o narodowym zasobie archiwalnym i archiwach (tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 673 z późn. zm.).

4. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. nr 162, poz. 1568 z 2003 r.) określa przedmiot ochrony i opieki jakim jest zabytek. W brzmieniu art. 3 pkt 1, zabytek to: „nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Obowiązująca ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami wyodrębniła dwie formy podejścia do zabytków. Mówi się w niej o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

1. Zgodnie z art. 4: „Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu przez organy administracji publicznej działań mających na celu:

- a) zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwale zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- b) zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- c) udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- d) przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- e) kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- f) uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.”

2. Zgodnie z art. 5: „Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- a) naukowego badania i dokumentowania zabytku;
- b) prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- c) zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- d) korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwale zachowanie jego wartości;
- e) popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz o jego znaczeniu dla historii i kultury.”

3. Kolejny przepis (art. 6) wyszczególnia zabytki nieruchome, ruchome i archeologiczne i wskazuje, co pod tymi pojęciami jest rozumiane:

- a) za zabytki nieruchome uznaje się, w szczególności, krajobraz kulturowy, układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane, dzieła architektury i budownictwa, dzieła budownictwa obronnego, obiekty techniki, cmentarze, parki, ogrody i inne formy zaprojektowanej zieleni, miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- b) za zabytki ruchome uznaje się, w szczególności, dzieła sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej, kolekcje, numizmaty oraz pamiątki historyczne, wytwory techniki, materiały biblioteczne, instrumenty muzyczne, wytwory sztuki ludowej i rękodzieła oraz inne obiekty etnograficzne oraz przedmioty upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;

- c) zabytkami archeologicznymi są, w szczególności, pozostałości terenowe pradziejowego i historycznego osadnictwa, cmentarzyska, kurhany, relikty działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej;
- d) ponadto, zgodnie z przepisem, ustawowej ochronie podlegają nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej.

4. Cztery prawne formy ochrony zabytków określa artykuł 7 cytowanej ustawy:

- a) wpis do rejestru zabytków;
- b) uznanie za pomnik historii;
- c) utworzenie parku kulturowego;
- d) ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

5. Sposób ochrony zabytków.

Wpisu do rejestru zabytków na terenie województwa dokonuje wojewódzki konserwator zabytków (art. 8). Zabytek nieruchomy wpisywany jest na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy. Do rejestru może być również wpisane otoczenie zabytku wpisanego do rejestru, a także nazwa geograficzna, historyczna lub tradycyjna tego zabytku (art. 9 ust. 1 i 2). Zabytek ruchomy wpisuje się do rejestru zabytków na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków na wniosek właściciela tego zabytku. Wojewódzki konserwator zabytków może wydać z urzędu decyzję o wpisie zabytku ruchomego do rejestru w przypadku uzasadnionej obawy zniszczenia, uszkodzenia lub nielegalnego wywiezienia zabytku za granicę (art. 10 ust. 1 i 2). Sposób prowadzenia rejestru oraz ewidencji zabytków określa Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 14 maja 2004 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (Dz. U. z dnia 2 czerwca 2004 r. Nr 124, poz. 1305).

Uznanie za pomnik historii zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru lub parku kulturowego o szczególnej wartości dla kultury następuje w formie rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej na wniosek ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa kulturowego (art. 15 ust. 1).

Utworzenie parku kulturowego w celu ochrony krajobrazu kulturowego oraz zachowania wyróżniających się krajobrazowo terenów z zabytkami nieruchomymi charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej i osadniczej może nastąpić na podstawie uchwały rady gminy po zasięgnięciu opinii wojewódzkiego konserwatora zabytków (art. 16 ust. 1).

Ustalenia ochrony dotyczące w szczególności zabytków nieruchomych wpisanych do rejestru zabytków i ich otoczenia, innych zabytków nieruchomych znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków oraz parków kulturowych, dokonuje się w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego. W zależności od potrzeb, ustala się strefy ochrony konserwatorskiej obejmujące obszary, na których obowiązują określone ustaleniami planu ograniczenia, zakazy i nakazy, mające na celu ochronę znajdujących się na tym obszarze zabytków (art. 16 ust. 1).

4.1. Strategiczne cele polityki państwa w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami

Art.84. ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami nakłada na Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego obowiązek sporządzenia krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. Celem krajowego programu jest stworzenie warunków niezbędnych do sprawowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami. W krajowym programie powinny zostać określone cele i kierunki działań oraz zadania w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, warunki i sposoby finansowania planowanych działań oraz harmonogram ich realizacji. Zadaniem głównym polityki państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów, które dostosowałyby tę sferę do warunków gospodarki rynkowej. Planowane działania dotyczą sfery legislacyjnej, zmian organizacyjnych obejmujących konieczne rozszerzenie zakresu działań instytucji odpowiedzialnych za ochronę dziedzictwa kulturowego w Polsce oraz zmian w strategii i organizacji ochrony dóbr kultury.

Tezy do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami określiły cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami możemy przeczytać: „Ochrona [zabytków] została zadeklarowana jako konstytucyjny obowiązek Państwa (art. 5 Konstytucji RP) – Rzeczpospolita Polska (...) strzeże dziedzictwa narodowego. Zabytki w swych niematerialnych wartościach są dobrem wspólnym, nad którym pieczę kodyfikuje art. 82 Konstytucji stanowiący: obowiązkiem Obywatela (...) jest troska o dobro wspólne. Ochrona i konserwacja zabytków jest istotnym elementem polityki kulturalnej Państwa, są one bowiem nie tylko śladem przeszłości, ale także cennym składnikiem kultury współczesnej, przyczyniając się do kształtowania przyjaznego człowiekowi środowiska jego życia. Taką rolę zabytków mocno podkreślała między innymi *Europejska Karta Ochrony Dziedzictwa Architektonicznego* z 1975 roku (art. 3, 4, 5). Ich zachowanie, ochrona i konserwacja jest działaniem w ważnym interesie publicznym ze względu na znaczenie zabytków w procesie edukacji, humanizacji społeczeństw, jego kulturowej identyfikacji, wreszcie także znaczenia dla sfery ekonomii i gospodarki. Zadaniem głównym polityki Państwa w dziedzinie ochrony zabytków jest stworzenie w najbliższej przyszłości mechanizmów porządkujących tę sferę, dostosowujących ją do warunków gospodarki rynkowej, zarówno poprzez niezbędne uzupełnienia i korekty legislacyjne jak i poprzez zmiany organizacyjne obejmujące konieczne rozszerzenie zakresu działań istniejących instytucji, aż po zmiany w strategii i organizacji ochrony. Te niezbędne, wprowadzone na zasadzie ewolucji, zmiany powinny z jednej strony nie dopuścić do utracenia dotychczasowego bezcennego dorobku Polski w dziedzinie ochrony, z drugiej umożliwić funkcjonowanie i rozwój tej dziedziny w Zjednoczonej Europie. (...) Program krajowy określi cele i kierunki działań oraz zadania, które powinny być podjęte w szczególności przez organy i jednostki administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami”.

Celem programu krajowego jest wzmocnienie ochrony i opieki nad tą istotną, materialną częścią dziedzictwa kulturowego oraz poprawa stanu zabytków w Polsce. W założeniach program ma również uporządkowanie działań w sferze ochrony poprzez wskazanie siedmiu podstawowych zasad konserwatorskich:

- 1) zasady *primum non nocere* (po pierwsze nie szkodzić),
- 2) zasady maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku i wszystkich jego wartości (materialnych i niematerialnych),
- 3) zasady minimalnej niezbędnej ingerencji (powstrzymywania się od działań niekoniecznych),
- 4) zasady, zgodnie z którą usuwać należy to (i tylko to), co na oryginał działa niszcząco,
- 5) zasady czytelności i odróżnialności ingerencji,
- 6) zasady odwracalności metod i materiałów,
- 7) zasady wykonywania wszelkich prac zgodnie z najlepszą wiedzą i na najwyższym poziomie.

Wymienione zasady dotyczą postępowania konserwatorów - pracowników urzędów, restauratorów dzieł sztuki, architektów, urbanistów, budowlanych, archeologów, właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych”.

W tezach do krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami wyznaczone zostały następujące cele działań:

1. W zakresie uwarunkowań ochrony i opieki nad zabytkami:
 - a) Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków nieruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - b) Pełna ocena stanu krajowego zasobu zabytków ruchomych. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - c) Pełna ocena stanu krajowego zasobu dziedzictwa archeologicznego. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń oraz wyznaczenie stref o szczególnym zagrożeniu dla zabytków archeologicznych.
 - d) Objęcie skuteczną i zorganizowaną ochroną przynajmniej najcenniejszych zabytków techniki.
 - e) Pełna ocena stanu krajowego zasobu pomników historii i obiektów wpisanych na listę światowego dziedzictwa. Określenie kategorii i stopnia zagrożeń.
 - f) Ocena stanu służb i możliwości wypełniania całokształtu zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami.

- g) Ocena stanu i stopnia objęcia opieką zabytków w poszczególnych kategoriach.
- h) Doskonalenie i rozwijanie oraz podnoszenie efektywności i skuteczności instytucjonalnej i społecznej ochrony i opieki nad zabytkami.
- i) Udoskonalenie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych w zakresie ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym i zabytkami.

2. W zakresie działań o charakterze systemowym:

- a) Realizacja powszechnych tendencji europejskich i światowych do rozszerzania pola ochrony na całe dziedzictwo kulturowe obejmujące i dobra kultury i natury *World Cultural Heritage* (Światowe Dziedzictwo Kulturowe).
- b) Przygotowanie strategii ochrony dziedzictwa kulturowego wytyczającej główne założenia koncepcji ochrony w Polsce. Wprowadzenie jej do polityk sektorowych we wszystkich dziedzinach i na wszystkich poziomach zarządzania i gospodarowania.

3. W zakresie systemu finansowania:

- a) Stworzenie stabilnego i przejrzystego systemu finansowania ochrony i opieki konserwatorskiej.

4. W zakresie dokumentowania, monitorowania i standaryzacji metod działania:

- a) Tworzenie systemu stale aktualizowanych, elektronicznych baz informacji o zasobach i stanie zabytków w Polsce i ich dokumentacji. Stworzenie warunków do realizacji ustawowego obowiązku dokumentowania wszystkich prac, przy wszystkich grupach i typach obiektów zabytkowych.
- b) Gromadzenie stale aktualizowanej wiedzy o stanie zachowania, postępach i wynikach prac konserwatorskich i restauratorskich, zagrożeniach, prawidłowości zarządzania i bezpieczeństwa użytkowania obiektów zabytkowych oraz o innych formach ochrony dziedzictwa.
- c) Wypracowanie i wprowadzenie szczegółowych zasad ochrony dziedzictwa w planach zagospodarowania przestrzennego. Wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

5. W zakresie kształcenia i edukacji:

- a) Utrzymanie i doskonalenie dotychczas wypracowanego systemu kształcenia w dziedzinie konserwacji i ochrony. Zorganizowanie systemu podnoszenia kwalifikacji w każdej grupie zawodowej pracującej na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego.
- b) Kształcenie społeczeństwa w duchu poszanowania dla autentyzmu oraz wartości materialnych i niematerialnych wspólnego, wielokulturowego dziedzictwa.
- c) Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony i dawności zabytków odczytywanych jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości, tradycji, wiedzy o sposobie życia i pracy przodków.
- d) Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej.
- e) Tworzenie mechanizmów ekonomicznych sprzyjających prawidłowemu traktowaniu obiektów zabytkowych.

6. W zakresie współpracy międzynarodowej:

- a) Wzmocnienie obecności Polski w światowym i europejskim środowisku działającym na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i promocja polskich osiągnięć w tej dziedzinie.
- b) Oparcie działań na pojęciu wspólnego dziedzictwa kultury ludzkości. Troska o ochronę polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą.

4.2. Założenia zawarte w *Narodowej Strategii Kultury na lata 2004-2020*

Przyjęta przez Radę Ministrów w dniu 21 września 2004 r. *Narodowa Strategia Kultury na lata 2004-2013* i *Uzupełnienie Narodowej Strategii Rozwoju Kultury na lata 2004-2020* przygotowane w 2005 r. przez Ministerstwo Kultury, będące rządowymi dokumentami tworzącymi ramy dla nowoczesnego mecenatu państwa w sferze kultury, a przede wszystkim dla nowocześnie pojmowanej polityki kulturalnej państwa, funkcjonującej w warunkach rynkowych, a także dla wspólnoty Polski z Unią Europejską, zawierają ogólne założenia do tworzenia programu opieki nad zabytkami. Głównym celem strategii jest działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju kulturalnego regionów w Polsce.

Dokumentem służącym wdrożeniu *Narodowej Strategii Kultury w sferze materialnej spuścizny kulturowej Polski* jest *Narodowy Program Kultury „Ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego”*. Stanowi on część składową *Narodowej Strategii Kultury*. Program ten jest zgodny z *Narodowym Planem Rozwoju* (Ustawa z dnia 20.04. 2004 r., Dz. U. Nr 116, poz. 1206) oraz z założeniami do krajowego programu ochrony zabytków. Podstawą do sformułowania *Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Kulturowego”* jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju kultury i upowszechniania kultury, a także za potencjał regionów, służący wzrostowi konkurencyjności regionów dla turystów, inwestorów i mieszkańców.

W ramach tej strategii określone zostały podprogramy, priorytety i działania *Narodowego Programu Kultury „Ochrona Zabytków i Dziedzictwa Narodowego”*:

Priorytet 1. Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe.

Działania realizowane w ramach niniejszego priorytetu mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja działań pozwoli na zwiększenie atrakcyjności regionów, a także wykorzystanie przez nie potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Działanie 1.1. Budowa nowoczesnych rozwiązań organizacyjno-finansowych w sferze ochrony zabytków.

Jednym z celów tego działania jest wykształcenie zachęt dla przedsiębiorców i osób fizycznych do inwestowania w zabytki.

Działanie 1.2. Kompleksowa rewaloryzacja zabytków i ich adaptacja na cele kulturalne, turystyczne, edukacyjne i inne cele społeczne.

Przewidziano między innymi programy wsparcia finansowego (np. *Promesa Ministra Kultury*).

Priorytet 2. Edukacja i administracja na rzecz ochrony i zachowania dziedzictwa kulturowego.

Działanie 2.1 Rozwój zasobów ludzkich oraz podnoszenie świadomości społecznej w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego.

Przewidziano między innymi organizowanie letnich szkół dziedzictwa dla uczniów.

Działanie 2.2 Ochrona i zachowanie dziedzictwa kulturowego przed nielegalnym wywozem i przewozem przez granicę.

Przewidziano budowę sieci informacji wirtualnej.

4.3. Gminny program opieki nad zabytkami a dokumenty wykonane na poziomie województwa i powiatu

4.3.1. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego

Program Opieki nad Zabytkami Gminy Ciechanowiec jest zgodny z wyznaczonymi w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podlaskiego* (przyjętym przez Sejmik Województwa Podlaskiego Uchwałą Nr IX/80/03 z 27.06.2003 r.) celami polityki przestrzennej, zasadami zagospodarowania przestrzennego województwa oraz zasadami ochrony i kształtowania dziedzictwa kulturowego. W sferze kulturowej obejmującej ochronę dziedzictwa kulturowego przyjęto w planie ogólne zasady kompleksowych działań ochronnych i rewaloryzacyjnych oraz promowania regionalnych walorów dziedzictwa kulturowego.

4.3.2. Strategia Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.

W *Strategii Rozwoju Województwa Podlaskiego do 2020 r.* przyjętej Uchwałą Nr XXXV/438/06 Sejmiku Województwa Podlaskiego z 30.01.2006 r., za jeden z celów uznano potrzebę rozwoju turystyki z wykorzystaniem walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego. Działanie to obejmuje wsparcie dla poczynań związanych z ewidencją, ochroną oraz propagowaniem dziedzictwa kulturowego regionu, z uwzględnieniem dorobku kulturowego mniejszości narodowych, etnicznych i religijnych.

4.3.3. Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2010 oraz Projekt Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008–2011

W zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego uchwalony w 2008 r. *Program Rozwoju Kultury Województwa Podlaskiego do roku 2010* opiera się na założeniach projektowych *Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Podlaskiego na lata 2008–2011*. Celem strategicznym programu wojewódzkiego jest ochrona zabytków i dziedzictwa kulturowego. Podstawą tak sformułowanego celu jest uznanie sfery dziedzictwa za podstawę rozwoju i upowszechniania kultury a także za poważny potencjał naszego regionu, służący wzrostowi konkurencyjności wobec innych regionów w zakresie atrakcyjności turystyki, inwestycji oraz powstawaniu nowych miejsc pracy w sektorze turystyczno-usługowym. Upowszechnianie wiedzy o dziedzictwie kulturowym województwa podlaskiego sprzyja również integracji jego mieszkańców i poczucia więzi oraz dumy z tzw. „małej ojczyzny”. Należyta troska i szacunek dla dziedzictwa kultury tworzonego w przeszłości przez wiele narodów i grup etnicznych, zdaniem autorów programu umacnia pozytywny wizerunek naszego regionu jako przyjaznego i otwartego. W celu realizacji tak zakrojonego programu zaplanowano podjęcie następujących działań:

- a) prowadzenie projektów badawczych związanych z dziedzictwem kulturowym w celu jego rozpoznania i udokumentowania,
- b) prowadzenie inwentaryzacji i ewidencji wszystkich kategorii zabytków,
- c) upowszechnianie wyników badań, wykorzystanie ich w procesach zarządzania kulturą oraz w gospodarce, inwestycjach, turystyce,
- d) rewaloryzację zabytków, powiązaną z ochroną zabytkowego krajobrazu kulturowego, dbałością o porządkowanie i kształtowanie detalu architektonicznego oraz „małej architektury”, zgodną z miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego (ochrona i rewaloryzacja zabytkowego budownictwa drewnianego – jako podstawowego wyznacznika tożsamości kulturowej regionu, zabytkowej architektury murowanej, zabytkowych parków, cmentarzy, zabytkowych zespołów obronnych i in.),
- e) rewaloryzację przestrzeni publicznych zabytkowych układów urbanistycznych,
- f) systemowe zabezpieczanie obiektów dziedzictwa kulturowego na wypadek zagrożeń,
- g) ochronę tożsamości kulturowej regionu, jego wielokulturowości, ze szczególnym uwzględnieniem działań w zakresie edukacji regionalnej,
- h) prowadzenie wielokierunkowych działań promocyjnych, szkoleniowych i edukacyjnych mających na celu uświadamianie społeczeństwa o roli, znaczeniu i konieczności zachowania dziedzictwa kulturowego,
- i) tworzenie szlaków turystyczno-kulturowych obejmujących najciekawsze miejsca i obiekty zabytkowe w województwie.

4.3.4. Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Wysokomazowieckiego na lata 2008-2013

Plan Rozwoju Lokalnego dla Powiatu Wysokomazowieckiego przyjęty został Uchwałą nr XI/82/2008 Rady Powiatu Wysokomazowieckiego z dnia 26.02.2008 r. (z późniejszymi zmianami). W analizie sytuacji oraz założonych celach i sposobach ich realizacji, ww. *Plan Rozwoju Lokalnego* nie zajmuje się tematyką dziedzictwa kulturowego oraz ochrony zabytków na terenie powiatu wysokomazowieckiego.

5. Uwarunkowania wewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego

5.1. Gminny program opieki nad zabytkami a akty prawa miejscowego

Program opieki nad zabytkami Gminy Ciechanowiec na lata 2011-2015 jest zgodny z dokumentami gminnymi o charakterze strategicznym:

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec (Uchwała Nr 237/XXX/01 z 11.12.2001 r.);

Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020 (Uchwała Nr 102/XVI/08 z 28.04.2008 r.);

Planem Rozwoju Lokalnego Gminy Ciechanowiec (Uchwała Nr 101/XVI/08 z 28.04.2008 r.);

Miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dotyczącym terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna (Uchwała Nr 201/XXXVI/06 z 30.06.2006 r.).

Przy opracowywaniu gminnego programu opieki nad zabytkami wzięto pod uwagę także inne istniejące dokumenty:

Plan Rozwoju Lokalnego Gminy Ciechanowiec (Uchwała Nr 101/XVI/08 z 28.04.2008 r.);

Plan Rozwoju Miejscowości Bujenka (Uchwała Nr 161/XXV/05 z 16.06.2005 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Ciechanowiec (Uchwała Nr 168/XXVIII/09 z 27.04.2009 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Czaje-Wólka (Uchwała Nr 248/XLVI/10 z 09.11.2010 r.);
Plan Rozwoju Miejscowości Kosiorki (Uchwała Nr 161/XXV/05 z 16.06.2005 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Kozarze (Uchwała Nr 249/XLVI/10 z 09.11.2010 r.);
Plan Rozwoju Miejscowości Malec (Uchwała Nr 161/XXV/05 z 16.06.2005 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Pobikry (Uchwała Nr 231/XLIV/10 z 29.09.2010 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Radziszewo-Króle (Uchwała Nr 159/XXVI/09 z 20.03.2009 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Radziszewo-Sieńczuch (Uchwała Nr 250/XLVI/10 z 09.11.2010 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Skórzec (Uchwała Nr 229/XLIV/10 z 29.09.2010 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Pobikry (Uchwała Nr 231/XLIV/10 z 29.09.2010 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Winna-Chroły (Uchwała Nr 157/XXVI/09 z 20.03.2009 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Winna-Poświętna (Uchwała Nr 230/XLIV/10 z 29.09.2010 r.);
Plan Odnowy Miejscowości Wojtkowice Stare (Uchwała Nr 232/XLIV/10 z 29.09.2010 r.).

5.1.1. Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec

Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miasta i Gminy Ciechanowiec w rozdziale dotyczącym kierunków ochrony przestrzeni kulturowej, ustosunkowując się do istniejących i postulowanych form i sposobów ochrony obiektów zabytkowych i kulturowych mówi, że:

„Zabytki architektury i budownictwa wpisane do rejestru zabytków nieruchomych objęte są wszystkimi rygorami prawnymi wynikającymi z treści odpowiednich aktów prawnych (...). Wszelkie prace remontowe, zmiany własności, zmiany funkcji i przeznaczenia obiektów wymagają pisemnej zgody Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (...) na prowadzenie prac konserwatorskich przy zabytkach i archeologicznych prac wykopaliskowych.

(...) dla (...) budowli o walorach kulturowych obowiązują ustalenia zdefiniowane dla poszczególnych stref ochrony konserwatorskiej. Przystępując do remontu lub przebudowy budynku kulturowego należy zasięgnąć opinii służb konserwatorskich, które określą dopuszczalność prowadzenia prac, ich zakres i zalecaną formę architektoniczną. Rozbiórka budynku o walorach kulturowych może nastąpić, gdy jest to uzasadnione jego złym stanem technicznym i względami ekonomicznymi, po sporządzeniu na koszt właściciela opinii technicznej, inwentaryzacji i dokumentacji fotograficznej.”.

„Ochrona obiektów zabytkowych polega na:

Zachowaniu i odtworzeniu zasadniczych elementów rozplanowania miasta: siatki ulic, rynków i placów, wielkości i kształtu historycznych działek oraz linii zabudowy utrwalonej przez zabudowę z 2 poł. XIX i pocz. XX wieku.

Prowadzeniu prac remontowo-konserwatorskich przy obiektach architektury. Należy w najbliższym czasie przystąpić do remonu muru ceglanokamiennego przy ul. Parkowej, remontu elewacji zewnętrznej i pokrycia dachowego budynku przy pl. 3 Maja oraz cerkwi prawosławnej.

Przywracaniu pierwotnych funkcji obiektom zabytkowym. Domy zajezdne przy ul. Pałacowej i Czyżewskiej po pracach remontowo-konserwatorskich mogłyby służyć na potrzeby turystyki.

Zakazie lokalizowania w ich bezpośrednim sąsiedztwie działalności o uciążliwym charakterze oraz obiektów zasłaniających widok lub dysharmonizujących przestrzennie jak np. wybudowany nad zalewem obiekt magazynowy, na zapleczu sklepu przy ul. Dworskiej.

Zachowaniu i konserwacji zabytkowych cmentarzy wyznaniowych (układu mogił kwater, starodrzewu i wartościowych nagrobków) oraz wojennych. Szczególnie pilnym wydaje się podjęcie ratowania zdewastowanego cmentarza ewangelickiego oraz zaniedbanego cmentarza prawosławnego przy ul. Sienkiewicza w Ciechanowcu.

Zachowaniu przydrożnych krzyży i kapliczek, ważnego elementu tożsamości kulturowej lokalnych społeczności.

Wyłączeniu spod wszelkiej działalności inwestycyjnej stanowisk archeologicznych jako najwcześniejszych form osadnictwa.

Prowadzeniu badań archeologicznych - należałoby przeprowadzić na terenie dawnego dworu obronnego kompleksowe, archeologiczne badania wykopaliskowe.

Na pracach pielęgnacyjnych zabytkowego drzewostanu, głównie w parkach krajobrazowych w Ciechanowcu i Pobikrach.

Ochrona zespołów i obiektów kulturowych polega na:

Prowadzeniu remontów i modernizacji obiektów kulturowych.

Przenoszeniu najcenniejszych obiektów drewnianych budownictwa ludowego (domy, wiatraki, kościoły) na teren skansenu w Ciechanowcu.

Przeznaczeniu wybranych obiektów o walorach kulturowych (pojedyncze domy jak również całe zagrody) na potrzeby agroturystyki.

Dostosowaniu nowej zabudowy do historycznego kontekstu w zakresie skali, gabarytów i formy brył.

Stosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych; tynku lub szalunku na elewacjach; gontu, dachówki ceramicznej lub materiałów dachówkopodobnych na pokrycie dachu oraz na nie wprowadzaniu nowych technologii i materiałów (plastikowa stolarka, siding!).

Zachowaniu zasadniczych elementów rozplanowania historycznego układu wsi: Kułaki, Winna-Poświętna, Winna-Chroły, Winna-Wypychy.

Dostosowaniu kierunków rozwoju działalności budowlanej do historycznego układu przestrzennego i topografii terenu.

Ochronie i konserwacji krajobrazu wzdłuż rzeki Nurzec i wokół zalewu oraz terenów zielonych otaczających miasto.

Opracowaniu pełnej dokumentacji ewidencyjnej zasobów kulturowych.

Popularyzacji walorów zabytkowych, kulturowych i krajobrazowych Ciechanowca okolic.”.

5.1.2. Strategia Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020

W ramach prac nad *Strategią Rozwoju Miasta i Gminy Ciechanowiec do roku 2020* zidentyfikowane zostały następujące strategiczne cele rozwoju:

„Cel strategiczny A - Tworzenie miejsc pracy poprzez efektywne wykorzystanie atrakcyjności położenia geograficznego dla rozwoju rolnictwa i turystyki oraz rozwijającej się w ich otoczeniu konkurencyjnej przedsiębiorczości.

Spoczywający na władzach Gminy oczywisty obowiązek wzmocnienia procesu tworzenia miejsc pracy znajduje swoje odzwierciedlenie we wspieraniu rozwoju dwóch najważniejszych branż, tj. rolnictwa i turystyki. Warunki naturalne i tradycje obszaru pozwalają na oparcie przyszłego rozwoju Gminy i pomyślności mieszkańców właśnie na intensywnym i nowoczesnym rolnictwie, jak również wykorzystującej różnorodne lokalne atrakcje - turystyce. Generalnie w oparciu o te dwie sfery oczekuje się rozwoju przedsiębiorczości na obszarze Gminy, niosącej ze sobą wzrost dochodów mieszkańców i budżetu Gminy.

Wsparcie tego procesu musi skupić się na tworzeniu warunków i pozytywnego klimatu dla kształtowania się postaw przedsiębiorczych oraz doskonalenie metod zarządzania Gminą, których zastosowanie pozwoli na efektywne inwestowanie i gospodarowanie środkami publicznymi.

Cel strategiczny B - Poprawa stanu infrastruktury technicznej dla zapewnienia wysokiego poziomu życia mieszkańców i warunków prowadzenia działalności gospodarczej.

Zakres wyposażenia w infrastrukturę techniczną jest czynnikiem decydującym o atrakcyjności inwestycyjnej Gminy, a także decyduje o warunkach życia mieszkańców i ogólnym poziomie cywilizacyjnym obszaru. Cel

B spina cele A i C klamrą, zapewniając odpowiednie warunki infrastrukturalne warunkujące rozwój gospodarczy obszaru, jak również determinując zakres świadczenia usług społecznych na rzecz mieszkańców Gminy.

Cel strategiczny C - Wszechstronny rozwój mieszkańców Gminy poprzez ich aktywność i zaangażowanie wsparte szerokim dostępem do instytucji infrastruktury społecznej o charakterze ponadgminnym.

Na obszarze Miasta i Gminy Ciechanowiec występują obiekty i instytucje infrastruktury społecznej o charakterze więcej niż lokalnym, co jest wyrazem ponadgminnych funkcji pełnionych przez Gminę w tym zakresie. Wzmocnienie tego obszaru działalności Gminy wesprze bezpośrednio rozwój turystyki uzupełniając ofertę turystyczną oraz zapewniając kompleksową obsługę mieszkańców w kontekście oświaty, kultury i sportu.”.

W ramach celu strategicznego C sformułowano poszczególne zadania, z których część dotyczy szeroko rozumianego krajobrazu kulturowego i wykorzystania jego potencjału dla osiągnięcia założonego w omawianym dokumencie wszechstronnego rozwoju. Są to m.in.:

- C.3. Budowa szlaków rowerowych, konnych i pieszych;
- C.4. Kultywowanie i promocja lokalnych tradycji kulinarnych;
- C.6. Poszerzenie kalendarza imprez kulturalnych i sportowych;
- C.7. Opieka, konserwacja i utrzymanie pomników przyrody i zabytków;
- C.11. Rozwój Muzeum Rolnictwa w Ciechanowcu;
- C.12. Remont kina i przebudowa budynku dawnej synagogi.

5.1.3. Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna

W rozdziale II § 9 *Miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego dotyczącego terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna* zawarte są ustalenia dotyczące zasad ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- 1) na części terenu objętym planem występują obszary objęte prawną ochroną przyrody na podstawie przepisów o ochronie przyrody:
 - a) *Obszar Natura 2000 – Dolina Dolnego Bugu PLB 140001*, w którym obowiązywać będą zasady gospodarowania określone w planie ochrony obszaru sporządzonym na podstawie przepisów odrębnych,
 - b) *Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca*, w którym obowiązują zasady gospodarowania określone w Rozporządzeniu Nr 12/05 Wojewody Podlaskiego z dnia 25 lutego 2005 roku w sprawie *Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca* (Dz. Urz. Woj. Podlaskiego Nr 54 z dnia 8. 3.2005 r.).
- 2) na części terenu plan wskazuje obszary postulowane do objęcia prawną ochroną przyrody na podstawie przepisów o ochronie przyrody:
 - a) Park krajobrazowy w dolinie Bugu, którego nazwę, położenie, sprawującego nadzór, ustalenia dotyczące czynnej ochrony ekosystemów oraz zakazy właściwe dla parku krajobrazowego określi stosowny organ. Do czasu objęcia ochroną prawną obowiązują zasady gospodarowania właściwe dla obszaru chronionego krajobrazu.
 - b) Zespół przyrodniczo-krajobrazowy „Wojtkowice-Glinna” obejmujący część nadbużańskiej skarpy odznaczającej się unikalnymi wartościami krajobrazowymi.

Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna ustala następujące zasady w zakresie ochrony środowiska, przyrody i krajobrazu kulturowego:

- 1) ochronę walorów krajobrazowo-przyrodniczych terenu, zasobów wód podziemnych oraz konieczność uwzględnienia i zachowania powiązań przyrodniczych poprzez:
 - a) zachowanie rzeźby terenu:

zakaz wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających rzeźbę terenu, z wyjątkiem prac związanych z zabezpieczeniem przeciwpowodziowym lub przeciw osuwiskowym oraz budową, odbudową i utrzymaniem urządzeń wodnych;

ograniczanie przekształceń rzeźby terenu, w szczególności w strefach brzegowych rzek, do niezbędnego minimum wynikającego z prac budowlanych związanych z posadowieniem budynków oraz budową dróg i infrastruktury technicznej;

b) ochronę terenów zieleni:

zachowanie dotychczasowego sposobu użytkowania w dolinach rzecznych jako ciągów naturalnej zieleni łąkowej i leśnej;

obowiązek ochrony zieleni wysokiej poprzez zakaz wycinki zadrzewień nadrzecznych, śródpolnych i przydrożnych z wyłączeniem wycinki sanitarnej oraz wykorzystanie istniejących zadrzewień do kształtowania wartości krajobrazowych;

c) ochronę wód powierzchniowych i podziemnych:

zakaz odprowadzania do wód Bugu, Nurca, Mścichówki i Pełchówki nieczyszczonych ścieków socjalno-bytowych, gospodarczych i produkcyjnych;

zakaz odprowadzania nieoczyszczonych ścieków do gruntu i wód powierzchniowych oraz ochronę środowiska gruntowo-wodnego przed zanieczyszczeniem w związku z prowadzeniem gospodarki rolnej;

ustala się zakaz zmiany stosunków gruntowo-wodnych, w tym budowy zbiorników wodnych bez zgody organów właściwych w zakresie gospodarki wodnej;

zakaz grodzenia nieruchomości przyległych do powierzchniowych wód publicznych w odległości mniejszej niż 1,5 m od linii brzegu w celu umożliwienia publicznego dostępu do rzek.

- 2) plan zakazuje realizowania przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, określonych w przepisach szczególnych, za wyjątkiem infrastruktury technicznej, inwestycji drogowych i melioracji wodnych, dla których sporządzenie raportu oddziaływania na środowisko może być wymagane;
- 3) ustala się zakaz prowadzenia działalności gospodarczej o uciążliwości wykraczającej poza granice działki lub działek, do których inwestor posiada tytuł prawny z wyłączeniem działalności rolniczej lokalizowanej w strefie gospodarczej siedlisk rolniczych na terenach określonych w ustaleniach szczegółowych;
- 4) plan wskazuje tereny dolin rzecznych oraz obszary zagrożone powodzią oznaczone graficznie na rysunku planu, na których obowiązuje zakaz budowy stałych obiektów kubaturowych;
- 5) ustala się obowiązek segregacji odpadów komunalnych i ich zagospodarowanie zgodnie z zasadami gospodarki odpadami komunalnymi w gminie;
- 6) ustala się obowiązek ochrony powietrza atmosferycznego - zaopatrzenie nowych obiektów w energię ciepłą z kotłowni własnych przy wykorzystaniu paliwa proekologicznego oraz sukcesywną wymianę istniejących źródeł ciepła – kotłownie i piece fizyczne opalane paliwem stałym na zasilane paliwami proekologicznymi;
- 7) na terenach zmeliorowanych plan ustala obowiązek dokonania, przed realizacją zabudowy, odpowiednich zabezpieczeń lub przebudowy, umożliwiających prawidłowe funkcjonowanie systemu na terenach sąsiednich w uzgodnieniu z użytkownikiem tych urządzeń;

W § 10 *Miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego dotyczący terenów wsi: Tworkowice, Wojtkowice Stare, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice-Glinna* ustala ochronę konserwatorską obiektów zabudowy historycznej we wsi Tworkowice wpisanych do *Gminnej Ewidencji Zabytków* ustalając, że:

1. Przedmiotem ochrony jest historyczny wygląd obiektów – ukształtowanie bryły, opracowanie elewacji (forma i układ otworów, detal architektoniczny) oraz inne elementy decydujące o zachowaniu ich zabytkowego charakteru (między innymi: wykończenie ścian zewnętrznych, pokrycie dachu) opieka polega na:

- a) prowadzeniu prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytkach,
- b) zabezpieczeniu i utrzymaniu zabytków oraz ich otoczenia w jak najlepszym stanie.

2. Przedmiotem ochrony archeologicznej w strefie ochrony konserwatorskiej są znajdujące się w niej obiekty archeologiczne.

5.2. Charakterystyka zasobów i analiza stanu dziedzictwa i krajobrazu kulturowego gminy

5.2.1. Położenie geograficzne

Gmina Ciechanowiec położona jest w południowo-zachodniej części Województwa Podlaskiego w Powiecie Wysokomazowieckim. Sąsiaduje z gminami: od północy - Klukowo, od wschodu - Rudka i Grodzisk, od południa - Perlejewo, od zachodu z gminami województwa mazowieckiego - Boguty-Pianki, Nur i Sterdyń. Gmina położona jest na Nizinie Północnopolaskiej, w obrębie Wysoczyzny Drohickej. W zachodniej części gminy wyznaczony jest *Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bugu i Nurca*.

Wysoczyzna Wysokomazowiecka obejmuje północno-zachodnią, a Wysoczyzna Drohiccka środkową i wschodnią część gminy. Naturalną granicą pomiędzy formami wysoczyznowymi jest dolina Nurca, który jest głównym ciekim wodnym gminy. Nurzec początkowo płynie szeroką doliną, a od Ciechanowca następuje jej zwężenie aż do ujścia do Bugu. Rzeka posiada nieuregulowane koryto wcinające się 2-3 m w terasę zalewową, w obrębie której spotyka się także starorzecza. Wysoczyznę odwadniają również mniejsze ciek wodne: Ralka, Pełchówka, Siennica, Mścichówka i Kukawka.

Pod względem lesistości gmina należy do obszarów dobrze zalesionych. Występowanie roślinności łąkowej nierozdzielnie związane jest z dolinami rzecznyymi i obniżeniami wytopiskowymi charakteryzującymi się specyficznymi warunkami gruntowo-wodnymi.

Biorąc pod uwagę te uwarunkowania należy stwierdzić, że gmina Ciechanowiec charakteryzuje się zróżnicowanymi walorami krajobrazowymi, a najlepszymi odznaczają się dolina Bugu w Wojtkowicach-Glinnej oraz dolina Nurca w okolicach wsi Kozarze, Tworkowice, Wojtkowice-Dady i Wojtkowice Stare.

5.2.2. Zarys historii obszaru gminy

Na terenach mazowieckich i ziemiach bezpośrednio graniczących z Mazowszem stare osadnictwo, którego początek przypada na przełom XI i XII wieku, skupiało się koło głównych grodów nad Bugiem, Nurcem i Narwią. Brak liczniejszych źródłowych wiadomości z okresu średniowiecza nie pozwala na pełne przedstawienie historii tego regionu z lat kształtowania się państwowości polskiej. Jednakże tradycja przekazywana z pokolenia na pokolenie, mówiąca o Ciechanowcu jako grodzie obronnym ochraniającym południowo-wschodnie rubieże Mazowsza, pozwala przypuszczać, że być może jego powstanie związane było z pierwszym okresem kolonizacji mazowieckiej tych ziem, przypadającej właśnie na XI-XIII wiek.

W tym czasie teren późniejszego Podlasia był pokryty nieprzebytymi puszciami i bagnami, tworząc krainę, w której miało miejsce ścieranie się i przenikanie trzech grup etnicznych: Polaków, Jaćwingów, Rusinów. Ci ostatni zostali zastąpieni w dobrach książęcych oraz należących do wielmożów litewskich, przez osadników sprowadzanych z terenu dzisiejszej Białorusi. W wyniku stabilizacji państwa Piastów oraz sąsiadującego z nim od południowo-wschodniej strony Księstwa Kijowskiego, na peryferiach południowych Podlasia utrwaliło się osadnictwo grodowe. W części północno-zachodniej tych obszarów, głównie między Bugiem na południu oraz wzdłuż Narwi na północ, osadnictwo to związane było kulturowo i językowo z Mazowszem. Tereny południowo-wschodnie zasiedlane były przez ruskie plemiona Drechowiczów. Osadnictwo mazowieckie posuwało się od zachodu zajmując w XII wieku terytorium między Bugiem a Narwią. Konrad Mazowiecki, w swoim dokumencie, datowanym na lata 1228-1232, nakazał ludności mieszkającej nad Bugiem oddawać biskupom płockim dziesięcinę snopową, która zastępowała dotychczasową tradycją daninę - pięć skórek wiewiórczych od pługa.

Z kolejnego dokumentu tegoż księcia, pochodzącego z roku 1239, dowiadujemy się o posuwaniu się fali osadników z Mazowsza w górę Bugu. Mazowieckie osadnictwo grodowe wyznaczały grody: w Brańszczyku, Broku, Święcku (Strumianach) oraz prawdopodobnie w Nurze, Łomży, Tykocinie i w najdalej wysuniętej na północ Wiźnie.

Od południowego-wschodu, wzdłuż doliny Bugu, posuwało się osadnictwo ruskie skupione wokół grodów w Mielniku, Drohiczynie, Bielsku, Brańsku i Surazu. Trudno jest w tym przypadku mówić o jakimś trwałym rozgraniczeniu osadnictwa mazowieckiego i ruskiego, bowiem ludność tu przybywająca integrowała się, o czym świadczą dość liczne odkrycia archeologiczne.

Spis miejscowości należących do kasztelanii święckiej, obejmującej około roku 1239 ziemie między Nurcem i Czerwonym Borem, dowodzi, że tereny w bezpośrednim otoczeniu Ciechanowca, były już wówczas dość gęsto zasiedlone. Osadnictwo to zostało co prawda w późniejszym czasie zniszczone, ale chyba nie do końca. Świadczy o tym fakt, że większość nazw z tego spisu przetrwała i została przejęta przez drobną szlachtę mazowiecką.

W wyniku wyniszczających walk i najazdów (Tatarzy, Rusini, Litwini, Krzyżacy) prowadzonych w drugiej połowie XIII i na początku XIV wieku, na niegdyś gęsto zasiedlonych obszarach Podlasia rozrosły się ogromne puszcze, i tereny te trzeba było na nowo kolonizować.

Druga fala osadnictwa ludności z różnych części Mazowsza napłynęła na Podlasie na przełomie XIV i XV wieku. W pierwszej połowie XV wieku na Podlasiu, w zamian obowiązku służby wojskowej, przeprowadzono wiele nadań na rzecz drobnej szlachty mazowieckiej. Był to okres intensywnego zaludniania naszych terenów. Największe skupiska osad drobnoszlacheckich powstały wówczas w okolicach Brańska i Ciechanowca, w kierunku na Drohiczyn i Siemiatycze. Drugim ośrodkiem były wsie położone między Brańskiem, Surazem, Bielskiem Podlaskim i Boćkami. W tym czasie też powstała istniejąca do dziś sieć parafii katolickich.

Naturalną konsekwencją rozwoju osadnictwa na tym terenie było przekształcenie się dawnego grodu obronnego w Ciechanowcu w ośrodek miejski. Jednym z najważniejszych czynników, który miał wpływ na szybki rozwój Ciechanowca jako ośrodka miejskiego, było jego korzystne położenie, na skrzyżowaniu szlaków komunikacyjnych oraz rola lokalnego centrum rzemieślniczo-handlowego. Na przełomie XIV-XV wieku przez Ciechanowiec prowadziła jedna z najważniejszych dróg wiodących z Mazowsza na Litwę (Warszawa - Ciechanowiec - Bielsk Podlaski - Grodno - Wilno). Nie można jednak zapomnieć o tym, że rola ośrodka handlowo-drogowego organicznie wiązała się z funkcją obronną miasta, narażonego na stałe ataki ze strony rywalizujących ze sobą na terenie Podlasia książąt mazowieckich i ruskich, zastąpionych w późniejszym czasie przez książąt litewskich.

W I poł. XV w. właścicielem miasta był Paszko Strumiło, jego synowie Piotr i Maciej dokonali podziału miasta na lewobrzeżny Stary Ciechanowiec oraz prawobrzeżne Nowe Miasto z przylegającym do niego folwarkiem Nowy Dwór. Ciechanowiec leżał początkowo w ziemi drohickiej w granicach Wielkiego Księstwa Litewskiego a w roku 1569 wraz z Podlasiem włączony został do Korony. Od 1807 r. miasto rozdzielone było granicą między Księstwem Warszawskim a Cesarstwem Rosyjskim, w obrębie którego znalazł się Stary Ciechanowiec. W 1870 prawobrzeżny Ciechanowiec utracił prawa miejskie. Scalenie obu części Ciechanowca w jeden organizm miejski nastąpiło dopiero w 1938 roku.

Miasto na przestrzeni wieków wielokrotnie było niszczone w czasie działań wojennych – po II wojnie światowej okazało się, że ocalało jedynie 15% miejskiej infrastruktury (która była dopiero odbudowywana po zniszczeniach I wojny światowej!). Mimo to, Ciechanowiec stanowi złożony zespół przestrzenny. Na obszarze Ciechanowca lewobrzeżnego zachował się czytelny układ przestrzenny średniowiecznego miasta w kształcie wrzeciona rozciągniętego równoległe do Nurca wzdłuż głównej drogi - traktu Drohiczyn- Brańsk z prostokątnym rynkiem oraz przylegającym do niego od wschodu Końskim Targiem (ob. plac przykościelny) oraz znajdującym się na północny wschód od miasta lokacyjnego terenem XVI-wiecznego dworu obronnego.

Niemniej przekształceniu uległy pewne elementy układu siatki ulic w blokach zabudowy przyrynkowej: zabudowano wąską uliczkę w bloku zabudowy pierzei ptn. rynku oraz dwie uliczki pomiędzy ulicami: Drohicką, Mostową, Dworską a wschodnią pierzeją rynku.

Ciechanowiec prawobrzeżny także posiada dobrze zachowany, chociaż nietypowy układ przestrzenny składający się z dwóch rynków o nieregularnych kształtach, powstałych u zbiegu ulic Łomżyńskiej i Kozarskiej oraz Uszyńskiej, Mogilnej, Łomżyńskiej. Układ ten wzbogacony jest o założenie pałacowo-ogrodowe ukształtowane w XIX wieku na terenie dawnego folwarku.

Zabudowa mieszkalna w Ciechanowcu do 2 połowy XIX wieku pozostawała prawie wyłącznie drewniana. Obecnie zachowana zabudowa jest różnorodna i reprezentuje wszystkie typy XIX i XX-wiecznego budownictwa. Najstarszą grupę stanowią niewielkie domy typu wiejskiego, usytuowane szczytami do drogi, budowane przeważnie w konstrukcji zrębowej. Domy takie zachowały się na obrzeżach obu części miasta: ul. Ralkowa, Uszyńska, Świętojańska, Mickiewicza, Kozarska.

Drugi typ stanowią domy drewniane, usytuowane kalenicowo do drogi, obszerne, z gankami i ozdobnie deskowanymi szczytami, m.in. przy ul. Mickiewicza i Uszyńskiej.

Trzecia grupa, najliczniej reprezentowana, obejmuje domy drewniane zbudowane w okresie międzywojennym. Ozdobnie szalowane, posiadają bogatą dekorację w formie wyrzynanych, drewnianych ornamentów. Najwięcej zachowało się takich domów na ulicy Kościuszki, Kuczyńskiej i Łomżyńskiej.

Na terenie gminy Ciechanowiec zachował się typowy układ przestrzenny „okolic” drobnoszlacheckich i choć krajobraz wsi został zaburzony poprzez wymianę starego budownictwa, co objawia się sytuowaniem

nowych, murowanych budynków mieszkalnych, nie zawsze pasujących stylem i formą, tuż przy ścianach drewnianych domów, to zachowały się historyczne układy przestrzenne wsi: Kułaki, Winna-Chroły, Winna-Poświętna, Winna-Wypychy.

5.2.3. Krajobraz kulturowy

Na dziedzictwo kulturowe składają się wszystkie ślady działalności ludzkiej w środowisku fizycznym – cały zasób rzeczy nieruchomych i ruchomych wraz ze związanymi z nim wartościami duchowymi, zjawiskami historycznymi i obyczajowymi, które mają znaczenie dla społeczeństwa i jego rozwoju oraz warte są przekazania następnym pokoleniom z uwagi na zrozumiałe i akceptowane wartości historyczne, patriotyczne, religijne, naukowe i artystyczne, mające znaczenie dla tożsamości i ciągłości rozwoju politycznego, społecznego i kulturalnego, upamiętniania wydarzeń historycznych, kultywowania poczucia piękna i wspólnoty cywilizacyjnej.

Zabytki, miejsca o znaczeniu historycznym oraz środowiska kulturowe są zasobami nieodnawialnymi, więc gospodarowanie nimi musi opierać się na długoterminowej perspektywie, by obecne i przyszłe pokolenia mogły czerpać korzyści z ochrony i aktywnego korzystania z tego kulturowego dziedzictwa.

Powoli, ale systematycznie, zanika tradycyjny krajobraz kulturowy wsi podlaskiej. Drobną szlachta zagrodowa, stanowiąca większość mieszkańców tutejszych wsi, budowała domy, które zewnętrznym wyglądem niewiele odbiegały od chat włościańskich. Elementem wyróżniającym był niewielki, zadaszony ganek, z którego prowadziło wejście do sieni przedzielającej dwutraktowe wnętrze. Obecnie drewniane domy, do niedawna kryte jeszcze słomą, zamieniane są na nowe, murowane, a wraz z nimi przebudowywane są całe zagrody. Domy te, podobnie jak w miastach, odsuwane są coraz częściej od historycznych linii zabudowy.

Pogarsza się stan techniczny nieużytkowanych, drewnianych domów. Z tak charakterystycznego elementu krajobrazu kulturowego jakim były drewniane wiatraki „koźlaki”, oprócz tych znajdujących się na terenie skansenu, pozostał na terenie gminy tylko jeden, i to znajdujący się w fatalnym stanie technicznym.

Ciekawym elementem dziedzictwa kulturowego są pozostałe na terenie gminy budynki dokumentujące specyficzne sposoby budowania z polan czy glinobitki.

W zakresie usług z dziedziny kultury na terenie Gminy Ciechanowiec istnieją następujące placówki:

Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka w Ciechanowcu,

Ciechanowiecki Ośrodek Kultury i Sportu (COKiS),

Miejska Biblioteka Publiczna,

Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Pobikrach,

Filia Miejskiej Biblioteki Publicznej w Winnie-Poświętnej,

Wiejski Ośrodek Animacji Kultury im. Dzieci Fatimskich w Winnie-Poświętnej.

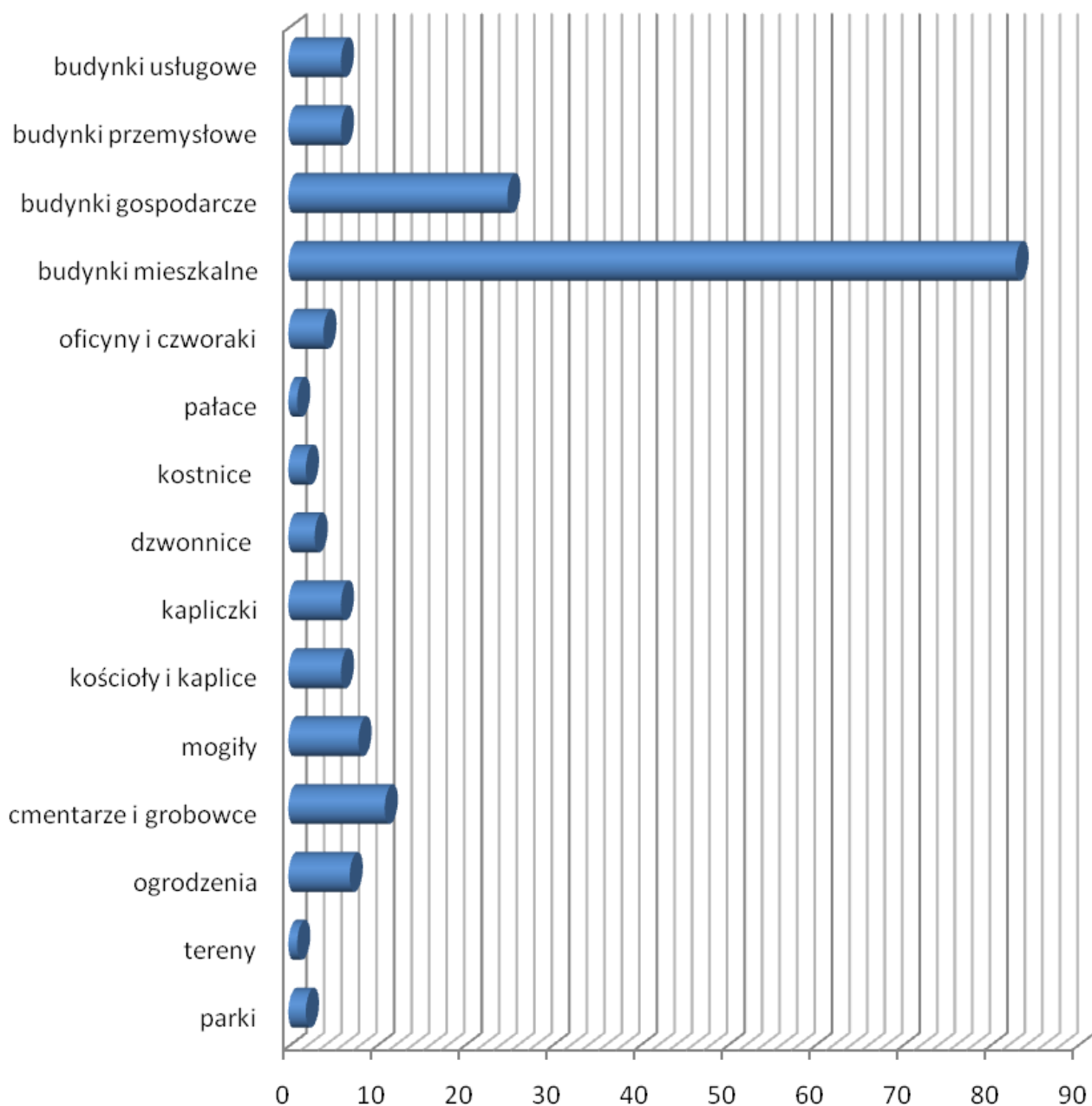
Od 2006 roku dzięki dotacjom z programów pomocowych UE na obszarach wiejskich gminy tworzona jest sieć placówek upowszechniania kultury. W tym czasie zmodernizowane zostały świetlice wiejskie w miejscowościach: Bujenka, Czaje-Wólka, Kosiorki, Kozarze, Malec, Pobikry, Radziszewo-Króle, Radziszewo-Sieńczuch, Skórzec, Tworkowice, Wojtkowice Stare.

W pozostałych sołectwach do organizowania okolicznościowych imprez i zebrań mieszkańcy wykorzystują pomieszczenia remiz strażackich.

5.2.4. Zabytki nieruchome

Obecnie w Gminnej Ewidencji Zabytków znajduje się 171 obiektów nieruchomych, z czego 41 wpisanych jest do rejestru zabytków. 85 zabytków to obiekty drewniane, a 65 to obiekty murowane.

Rodzaje zabytków nieruchomych w GEZ (wpisanych i nie wpisanych do rejestru)

5.2.5. Zabytki ruchome

Brak danych - Delegatura WUOZ w Łomży odmówiła udzielenia informacji o zabytkach ruchomych z terenu gminy wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych.

5.2.6. Zabytki archeologiczne

Dziedzictwo archeologiczne jest nieodnawialne, bo nie jest możliwe odtworzenie uszkodzonego układu warstw stanowiska archeologicznego. Wszelkie ingerencje w strukturę nieruchomego zabytku archeologicznego są nieodwracalne, każde działanie polegające na pracach ziemnych w jego obrębie powoduje trwałe uszkodzenia.

Obecnie obowiązującą, podstawową i nadrzędną regułą, która określa zasady działań konserwatorskich jest zasada zrównoważonego rozwoju, która w odniesieniu do ochrony środowiska i dziedzictwa narodowego zyskała w Polsce rangę konstytucyjną. Zrównoważony rozwój to rozwój, który zaspokaja potrzeby obecne, nie zagrażając możliwościom zaspokojenia tych samych potrzeb przyszłych pokoleń.

Inną ważną zasadą ochrony konserwatorskiej zabytków archeologicznych jest reguła ochrony „in situ”, czyli dążenie do jak najlepszego zabezpieczenia śladów przeszłości człowieka w miejscu ich pierwotnego występowania, tak aby przyszłe pokolenia, używając doskonalszych i mniej inwazyjnych metod badawczych również miały szanse poznawać swoje dziedzictwo i obcować z autentycznym, nienaruszonym zabytkiem przeszłości.

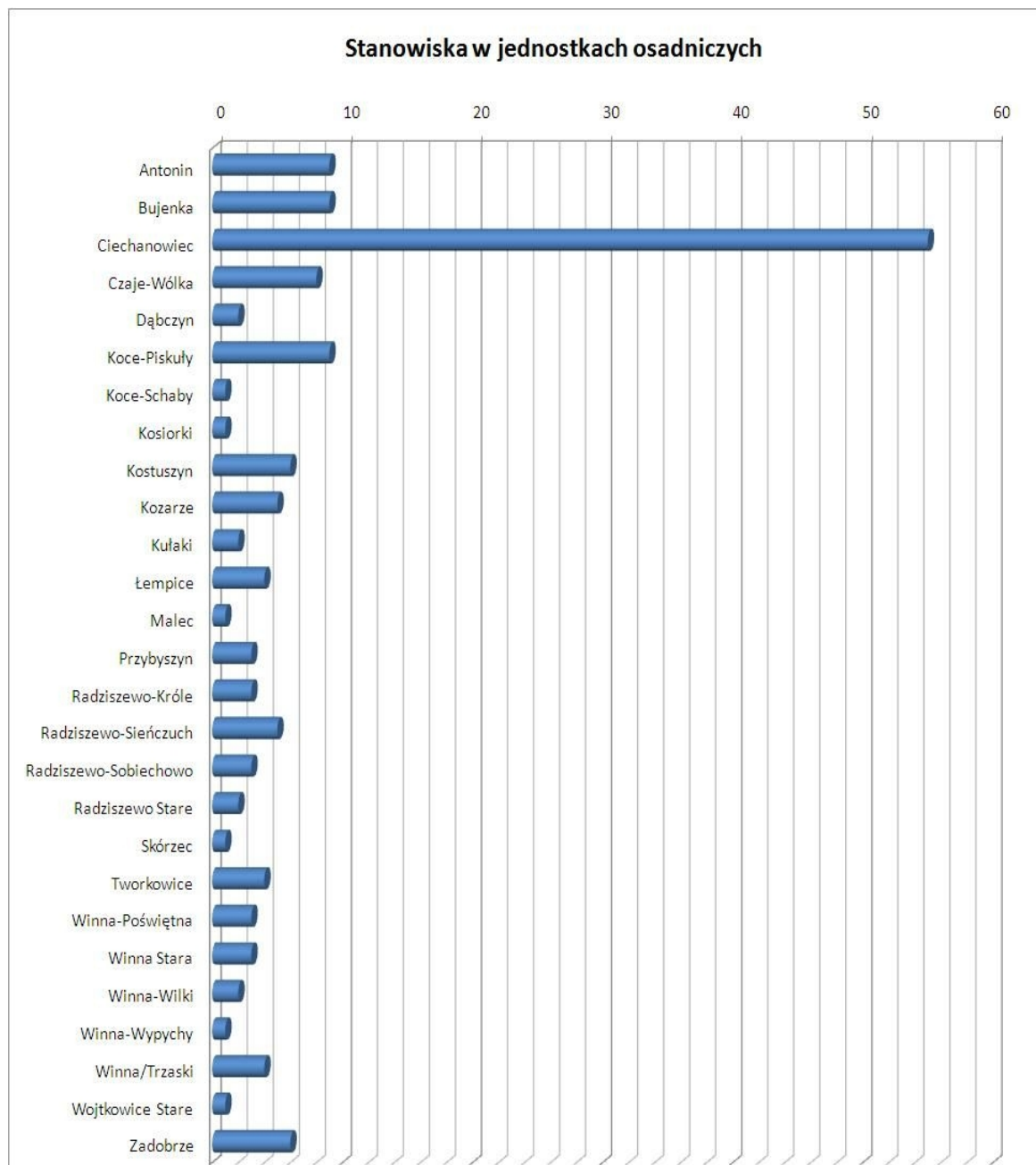
Na terenie Gminy Ciechanowiec zewidencjonowane są 153 stanowiska archeologiczne, lecz do rejestru zabytków archeologicznych wpisane są tylko 3 stanowiska w:

Antoninie, cmentarzysko kurhanowe z III-IV w., Nr rej. C-53, dec. nr RZ-444-3/RS/04 z dn. 27.09.2004 r.;

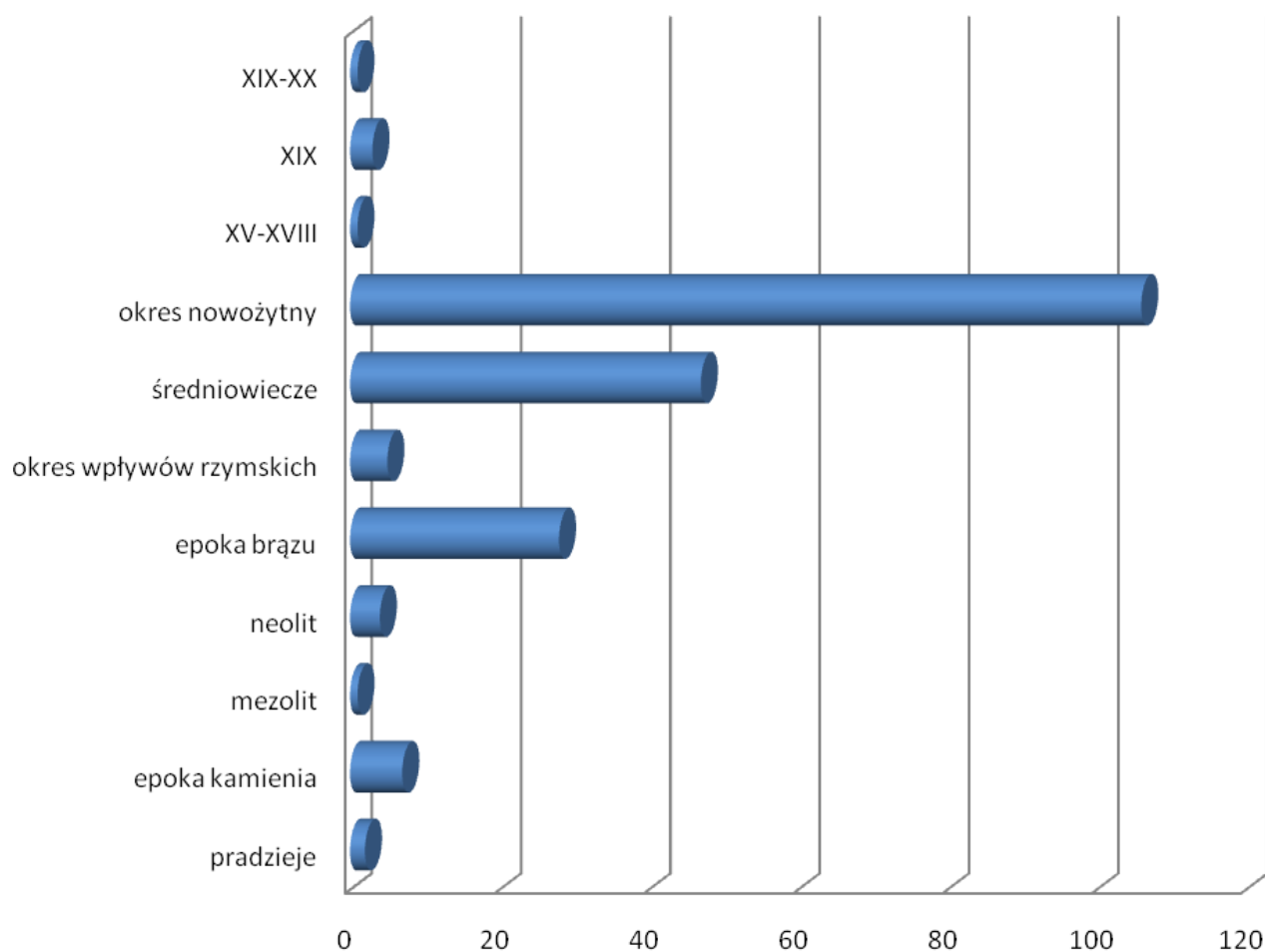
Ciechanowcu, ruiny zamku nad rz. Nurzec, XVI w., Nr rej. 131 (łomż.) - KL-WKZ-5340/46/81 z dn. 7.05.1981 r.;

Łempicach, kurhan (grobowiec starożytny), Nr rej. 201/A (biał.), A-168 (łomż.), dec. 670-1/44/74 z dn. 28.10.1974 r.

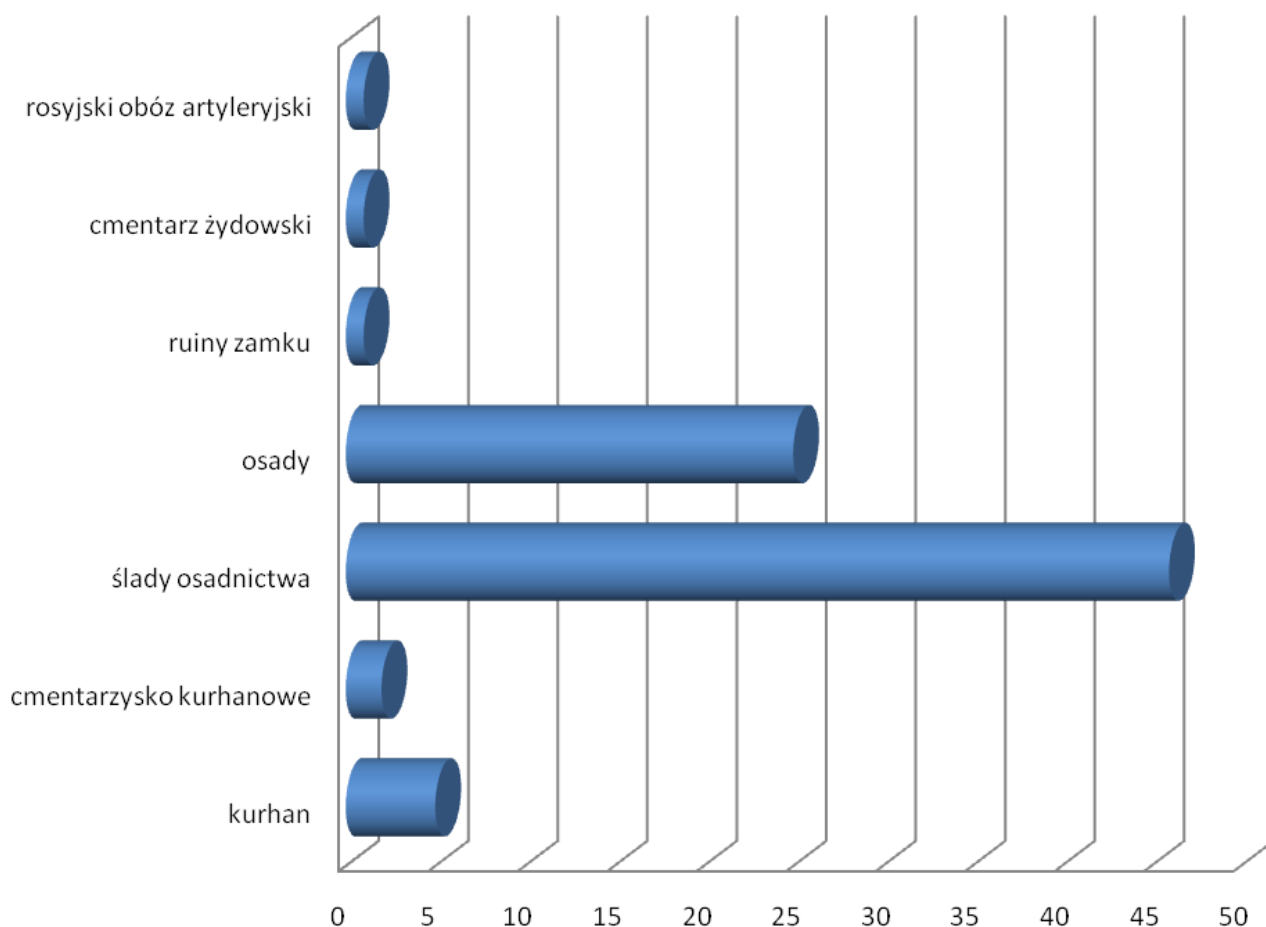
Na prawie całym obszarze gminy zlokalizowane są zabytki archeologiczne – na znajdujące się w gminie 32 jednostki osadnicze w 27 znajdują się stanowiska archeologiczne.

Chronologia stanowisk archeologicznych w Gminie Ciechanowiec

Rodzaje stanowisk archeologicznych w Gminie Ciechanowiec

5.2.7. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie gminy funkcjonuje Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka, którego początki sięgają roku 1962, kiedy to Towarzystwo Miłośników Ciechanowca podjęło starania o zgodę na utworzenie muzeum w Ciechanowcu. Ministerstwo Kultury i Sztuki wydało 17 stycznia 1963 roku pozwolenie na gromadzenie muzealiów i organizację placówki. Od 1 maja 1963 rozpoczęto penetrację terenu i pozyskiwanie eksponatów do powstającego muzeum.

5 lipca 1964 roku nastąpiło oficjalne otwarcie Społecznego Muzeum Rolnictwa w tymczasowym lokalu dawnej remizy strażackiej. Na pierwszej wystawie przedstawiono 1.200 eksponatów. Patronem muzeum został osiemnastowieczny przyrodnik, przez wiele lat związany z Ciechanowcem, ksiądz Jan Krzysztof Kluk. 23 lipca 1968 Miejska Rada Narodowa w Ciechanowcu podjęła uchwałę o upaństwowieniu Społecznego Muzeum Rolnictwa im. ks. Krzysztofa Kluka i postanowiła, że siedzibą placówki będzie zabytkowy kompleks pałacowo-parkowy w Ciechanowcu - Nowodworach.

Starania o odbudowę zrujnowanego pałacu hrabiów Starzeńskich trwały od 1962 roku. Prowadzone były prace społeczne przy odgruzowywaniu i w 1966 roku władze miejskie Ciechanowca przekazały warszawskiemu oddziałowi Pracowni Konserwacji Zabytków, prawie całkowicie uprzątnięte ruiny pałacu w celu odbudowy i adaptacji na cele muzealne. Odbudowany obiekt przekazano w użytkowanie muzeum w grudniu 1969 roku. W następnych latach trwało odzyskiwanie terenów i istniejących budynków podworskich. Już w 1967 roku rozpoczęto tworzenie na terenach podworskich skansenu - w lipcu 1967 r. przeniesiono pierwszy obiekt, a teraz skansen tworzy 47 zabytkowych obiektów (XVIII-XX w).

Muzeum Rolnictwa stale się rozwija i w chwili obecnej zajmuje obszar 26 ha, posiada trzy filie: w Drewnowie (wiatrak z zagrodą młynarza), Dąbrowie-Łazach (wiatrak) i Winnie-Chrołach (szkoła). Zbiory Muzeum liczą ponad 27 000 eksponatów (w tym ponad 300 maszyn i narzędzi rolniczych), które prezentowane są zwiedzającym w 39 ekspozycjach stałych. Muzeum posiada osiem działów:

Etnograficzny - najstarszy dział muzeum, posiadający ponad 11000 eksponatów.

Historyczno-Artystyczny - posiadający ponad 4000 eksponatów historycznych i ponad 1000 eksponatów artystycznych.

Budownictwa Wiejskiego - Skansen Mazowiecko-Podlaski, który stworzono w oparciu o projekt prof. dr hab. Ignacego Felicjana Tłoczka, wybitnego znawcy architektury i budownictwa ludowego w Polsce (47 obiektów architektury drewnianej);

Techniki Rolniczej - posiada zbiór ponad 700 maszyn, narzędzi i dokumentów dotyczących szeroko pojętej techniki rolniczej.

Historii Uprawy Roślin - zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem i upowszechnianiem wiedzy o dziejach uprawy roli i hodowli roślin użytkowych na terenie Polski. Pod opieką działu znajduje się również zabytkowy XIX-wieczny park krajobrazowy o powierzchni 16 ha, na terenie którego występuje około 100 gatunków drzew i krzewów, w tym 19 pomników przyrody.

Historii Chowu i Hodowli Zwierząt Gospodarskich - zajmuje się gromadzeniem, opracowywaniem naukowym, przechowywaniem i upowszechnianiem wszystkiego, co obrazuje historię rozwoju chowu i hodowli zwierząt. W ramach działu w skansenie hodowane są rodzime rasy zwierząt - owce wrzosówki, owce świniarki i kury zielononózki kuropatwiane.

Tradycji Zielarskich - do stałych zadań działu zielarskiego należy opieka nad *Ogrodem roślin zdatnych do zażycia lekarskiego* utworzonym według *Dykcjonarza roślinnego* księdza Krzysztofa Kluka.

Muzeum Weterynarii - zostało otwarte w 1982 roku i choć formalnie pozostaje działem Muzeum Rolnictwa, to jednak ze względu na unikalność tematu, kompletność zbiorów, i znaczenie dla krajowego środowiska weterynaryjno-historycznego zostało podniesione do rangi muzeum.

5.2.8. Dziedzictwo niematerialne

Bogate dziedzictwo niematerialne tego regionu przejawia się nie tylko w zachowaniu historycznych nazw wsi czy używaniu gwary, ale także w kultywowaniu tradycyjnych umiejętności i zwyczajów. Na szczególne wyróżnienie, jako umiejętności specyficznych dla tego regionu, zasługują:

tkanie dywanów dwuosnowowych,

wykonywanie *ligawek* ,

gra na *ligawce* ,

plecionki z korzenia jałowca.

Organizowane na terenie gminy konkursy, np.:

Ogólnopolski Konkurs Gry na Instrumentach Pasterskich im. K. Uszyńskiego,

Konkurs na Palmę Wielkanocną,

Konkurs na najpiękniejszy wianek,

Konkurs na wykonanie równianki,

pozwalają na pokazanie zanikających umiejętności i przekazywanie ich młodszemu pokoleniu.

W czasie licznych imprez odbywających się na terenie gminy takich, jak:

Festyn „Wianki na Nurcu”,

Podlaskie Zawody w Powożeniu Zaprzęgami Konnymi,

Międzynarodowy Festiwal Folkloru "Podlaskie spotkania",

Niedziela Palmowa ,

Jarmark św. Wojciecha ,

Zajazd Wysokomazowiecki - Szlachty historia na żywo ,

Podlaskie Święto Chleba ,

Wykopki pod Wiatrakiem,

prezentowane są tradycje kulinarne, tradycja i historia polskiego zaścianka szlacheckiego, dawne zwyczaje i obrzędy, zespoły folklorystyczne, twórczość ludowa, wytwory miejscowego rzemiosła.

5.3. Zabytki objęte prawnymi formami ochrony

Na terenie Gminy Ciechanowiec wyznaczonych jest kilka stref ochrony konserwatorskiej:

- 1) Strefa „B” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszar, na którym elementy dawnego układu zachowały się w stanie nieznacznie zniekształconym. Jest to obszar uznany za szczególnie ważny jako materialne świadectwo historyczne. Obejmuje on:

historyczny układ urbanistyczny Starego Miasta z rynkiem i ulicami: Dworską, Kościuszki, Mickiewicza, Polską, Drohicką, Mostową, Przechodnią, Świętojańską, Kościelną, Parkową oraz zespół cmentarzy wyznaniowych przy ul. Sienkiewicza w Ciechanowcu,

zespół kościoła parafialnego oraz cmentarz rzymskokatolicki w Pobikrach,

zespół kościoła parafialnego oraz dwa cmentarze rzymskokatolickie w Winnie-Poświętnej.

- a) Działania konserwatorskie na tym obszarze zmierzają do:

zachowania historycznego układu przestrzennego, tj. rozplanowania dróg, ulic i placów, podziału działek, linii zabudowy, kompozycji wewnątrz urbanistycznych;

konserwacji zachowanych głównych elementów układu przestrzennego, jak nawierzchnie, zabudowa, zieleń oraz dążenia do usunięcia elementów uznanych za zniekształcające założenie historyczne i odtworzenia elementów zniszczonych;

dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie sytuacji, skali, bryły oraz nawiązanie formami współczesnymi do lokalnej tradycji budowlanej;

dostosowania współczesnych funkcji do wartości zabytkowych zespołu i jego poszczególnych obiektów.

- b) Na obszarze strefy konserwatorskiej „B” należy konsultować i uzgadniać ze służbami konserwatorskimi wszelkie działania inwestycyjne w zakresie:

prowadzenia prac ziemnych na terenie Starego Ciechanowca;

budowy nowych obiektów kubaturowych;

przebudowy, rozbudowy, remontów a także zmiany funkcji obiektów zabytkowych i kulturowych.

- c) W strefie tej nową zabudowę należy poddać szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły:

maksymalna wysokość obiektu dwie kondygnacje, za wyjątkiem pierzei rynkowych, gdzie dopuszcza się trzy kondygnacje (w tym poddasze użytkowe);

dachy o stromych połaciach kryte dachówką lub materiałami dachówkopodobnymi z wykluczeniem dachów o asymetrycznym nachyleniu połaci;

nie stosowaniu współczesnych technologii i materiałów (np. sidingu).

- 2) Strefa „B I” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, w którym elementy dawnego układu zachowały się w stosunkowo dobrym stanie. Do strefy tej zakwalifikowano następujące obszary:

historyczny układ urbanistyczny Nowego Miasta z dwoma rynkami i ulicami: Łomżyńską, Młyńską, Kozarską, Kuczyńską, Mogilną, Uszyńską, Ralkową oraz zespół pałacowo-parkowy w Ciechanowcu,

pozostałości zespołu dworskiego w Antoninie,

pozostałości zespołu dworsko-parkowego w Pobikrach.

- a) Działalność konserwatorska w obszarach tej strefy zmierza do: zachowania zasadniczych elementów historycznego rozplanowania, konserwacji obiektów zabytkowych, remontów i modernizacji obiektów o wartościach kulturowych, dostosowania nowej zabudowy do historycznej kompozycji w zakresie skali i bryły zabudowy oraz usunięciu obiektów dysharmonizujących.
- b) Na obszarze strefy „B I” wszelkie działania inwestycyjne dotyczące budowy nowych obiektów oraz przebudowy, rozbudowy i remonty obiektów o charakterze zabytkowym i kulturowym należy uzgadniać ze służbami konserwatorskimi.
- c) W strefie tej nową zabudowę należy harmonijnie wpisać w historyczny układ, dostosowując się do miejscowej tradycji budowlanej, rezygnując ze współczesnych technologii i materiałów, ograniczając wysokość budynków do dwóch kondygnacji i stosując dachy o stromych połaciach.
- 3) Strefa „B II” ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary w granicach określonych decyzją o wpisie do rejestru zabytków Starego i Nowego Miasta z wyłączeniem obszarów chronionych strefą „B” oraz „B I”.
- a) Działalność konserwatorska w tej strefie zmierza do zachowania charakteru zabudowy małomiasteczkowej na chronionym obszarze.
- b) W strefie „B II” należy dostosować nową zabudowę do charakteru i skali zabudowy o wartościach kulturowych.
- 4) Strefa „W” ochrony archeologicznej obejmuje stanowiska wpisane do rejestru zabytków, posiadające własną formę krajobrazową. Są to następujące obiekty:
- pozostałości zespołu dworu obronnego (tzw. zamku) w Ciechanowcu,
kurhan w Łempicach.
- Obiekty te podlegają pełnej ochronie polegającej na:
- całkowitym zakazie podejmowania jakiejkolwiek działalności budowlanej w obrębie ich obszarów,
dopuszczeniu w wyjątkowych przypadkach działań inwestycyjnych związanych z pracami ziemnymi w obrębie stanowisk, jedynie po uzyskaniu pisemnego zezwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków i pod ścisłym nadzorem archeologiczno-konserwatorskim.
- 5) Strefa „OW” obserwacji archeologicznej obejmuje obszar położony między rzeką Nurzec, a terenem właściwym dawnego zespołu dworu obronnego w Ciechanowcu oraz stanowiska archeologiczne, na których pozyskano materiał zabytkowy w trakcie prowadzenia archeologicznych badań powierzchniowych.
- a) W obrębie tych stanowisk wszelkie prace ziemne mogą być prowadzone w uzgodnieniu ze służbami konserwatorskimi i pod nadzorem archeologicznym.
- b) Wszystkie stanowiska archeologiczne należy uwzględnić w formie niezmienionej przy wykonywaniu planów miejscowych.
- 6) Strefa „K” ochrony krajobrazu - zabytkowych układów zieleni kształtowanej.
- a) Obszary zakwalifikowane do tej strefy związane są z terenami chronionymi strefą „B” i są to:
- zespół pałacowo-parkowy w Ciechanowcu,
zespół cmentarzy wyznaniowych przy ul. Sienkiewicza w Ciechanowcu,
pozostałości zespołu dworsko-ogrodowego w Pobikrach, oraz cmentarz rzymskokatolicki,
dwa cmentarze rzymskokatolickie w Winnie-Poświętnej.
- b) W celu ochrony wymienionych obszarów należy dążyć do:
- zachowania kompozycji przestrzennej parków (układ alej, elementów wodnych, wnętrz parkowych),
zachowaniu terenów zabytkowych założeń zieleni w granicach historycznych,
prowadzeniu prac pielęgnacyjno-konserwatorskich drzewostanu, odtwarzaniu i uzupełnianiu ubytków w alejach tymi samymi gatunkami drzew.
- c) Wszystkie prace porządkowe i renowacyjne należy prowadzić w uzgodnieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

7) Strefa „K” ochrony krajobrazu obejmuje też teren wokół zalewu oraz dolinę rzeki Nurzec. Są to obszary krajobrazu integralnie związanego z układem urbanistycznym miasta Ciechanowiec.

a) Ochrona tych obszarów powinna polegać na:

ochronie krajobrazu naturalnego związanego przestrzennie z miastem,

uwolnieniu obszarów krajobrazu chronionego od elementów dysharmonizujących, wprowadzeniu nowych elementów krajobrazowych podnoszących estetyczne wartości tych terenów,

ochronie form i sposobu użytkowania terenów takich jak: układ dróg, miedz, zadrzewień, przebiegu cieków wodnych z zaleceniem utrzymania wykształconego sposobu parcelacji gruntów i formy użytkowania,

uporządkowania terenów rekreacyjno-sportowych, w tym stadionu miejskiego,

poddaniu nowej zabudowy szczególnym rygorom odnośnie gabarytów i sposobu kształtowania bryły uwzględniając następujące zasady:

- maksymanie dwie kondygnacje z dachem o stromych połaciach krytych dachówką lub materiałami dachówkopodobnymi,
- nowa zabudowa inspirowana regionalnymi tradycjami budowlanymi.

b) Na terenie objętym strefą ochrony krajobrazu kulturowego nie należy wprowadzać budownictwa szeregowego, przemysłowego, a na terenie chronionym również strefą „B” budownictwa gospodarczego lub stanowiącego zaplecze dla działalności handlowo-usługowej.

5.4. Zabytki w gminnej ewidencji zabytków

W ostatnim czasie zasób obiektów nieruchomości wpisanych do GEZ zmniejszył się o 30%. W 2000 r. w GEZ znajdowały się 243 zabytki, obecnie jest ich tylko 171. W ciągu ostatnich 11 lat, mimo, że do GEZ zostało wpisanych kilka nowych obiektów (np. XIX-wieczna stodoła murowana w Nowodworach, XIX-wieczna pożydowska kamienica w Ciechanowcu), 72 obiekty zostały rozebrane lub zmodernizowane w taki sposób, że utraciły swój zabytkowy charakter. Niektóre zabytki nadal istnieją, ale są nieużytkowane lub w złym stanie, i prawdopodobnie w najbliższym czasie podzielą los tych, które zniknęły już z krajobrazu.

5.5. Zabytki o najwyższym znaczeniu dla gminy

Najcenniejsze zabytki wpisane są do rejestru zabytków nieruchomości i dla nich obowiązują rygory ustawy o ochronie zabytków. Są to:

zespół kościoła pw. Trójcy Przenajświętszej w Ciechanowcu,
zespół kościoła pw. św. Stanisława w Pobikrach,
zespół kościoła pw. św. Doroty w Winnie-Poświętnej,
pozostałości zespołu dworskiego tzw. „zamku” w Ciechanowcu,
pozostałości zespołu dworskiego w Pobikrach,
zespół pałacowy (siedziba Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka),
synagoga w Ciechanowcu,
cerkiew pw. Wniebowstąpienia Pańskiego w Ciechanowcu,
układ przestrzenny Ciechanowca.

Bardzo cennym dziedzictwem świadczącym o historii i tożsamości kulturowej tego regionu są także zabytki nie wpisane do rejestru czy gminnej ewidencji, takie jak: zachowane zasadnicze elementy rozplanowania historycznego układu wsi: Kułaki, Winna-Poświętna, Winna-Chroły, Winna-Wypychy, drewniana zabudowa miejska i wiejska oraz przydrożne krzyże i kapliczki.

6. Ocena stanu dziedzictwa kulturowego gminy

Analiza szans i zagrożeń dla ochrony środowiska kulturowego

Analiza SWOT	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Znaczący potencjał kulturalny	Brak aktualnego planu zagospodarowania przestrzennego gminy
Tradycje imprez kulturalnych o znaczeniu lokalnym, krajowym i międzynarodowym	Niezdefiniowany produkt turystyczny
Atuty krajobrazowe - malowniczy i urozmaicony krajobraz, bogactwo i różnorodność zasobów przyrodniczych	Niedostatek mechanizmów promujących działania na rzecz ochrony i rewitalizacji zabytków
Pozycja miasta jako ośrodka o znaczeniu ponadlokalnym	Brak finansowania ze środków gminnych prac konserwatorskich i zbyt niskie nakłady na wspieranie kultury
Działalność Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Słaba promocja dziedzictwa kulturowego gminy oraz lokalnych produktów turystycznych i żywnościowych
Uwzględnianie zagadnień z zakresu ochrony zabytków w planowaniu przestrzennym	Brak powszechnej świadomości realnej i potencjalnej wartości zastanych zasobów kulturowych
SZANSE	ZAGROŻENIA
Nacisk Unii i Polski na rozwój obszarów wiejskich	Bezrobocie i związane z nim ruchy migracyjne prowadzące do utraty tożsamości lokalnej, w tym kulturowej
Możliwości pozyskiwania środków na ochronę zabytków z funduszy strukturalnych UE	W związku z małym pokryciem terenu miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego niebezpieczeństwo bezładnej zabudowy i wypełnienia przestrzeni publicznej niedostosowaną do urbanistycznego kontekstu małą architekturą i reklamami
Wzrost świadomości w zakresie ochrony	Niewielkie nakłady finansowe na rewitalizację obiektów zabytkowych
Rosnące zapotrzebowanie na usługi turystyczne	Remonty bez uzgodnień – szczególnie renowacje elewacji budynków zabytkowych
Budowa baz turystycznych w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe	Ubożenie krajobrazu kulturowego poprzez rozbiórkę tradycyjnego budownictwa
Włączenie dziedzictwa kulturowego w budowanie tożsamości społeczności lokalnej	Niska wartość techniczna bądź użytkowa oraz postępująca dekapitalizacja zabudowy tradycyjnej
Wykorzystanie mody na turystykę kulturową dla przedłużenia sezonu turystycznego	

7. Założenia programowe

7.1. Główne cele polityki gminnej związanej z ochroną zabytków

Aktywne zarządzanie zasobem stanowiącym materialne dziedzictwo kulturowe: dążenie do materialnej poprawy stanu zabytków, ich odbudowy, adaptacji i rewitalizacji w celu wykorzystania potencjału związanego z posiadanym dziedzictwem kulturowym.

Planowe, konsekwentne oraz kompetentne realizowanie zadań samorządowych w zakresie ochrony zabytków.

Wykorzystanie walorów zabytkowych jako czynnika wpływającego na rozwój gospodarczy gminy oraz powiązanie zadań służących ochronie wartości kulturowych ze strategią rozwoju społeczno-ekonomicznego.

Realizowanie regionalnych i lokalnych projektów związanych z ochroną zabytków oraz krajobrazu kulturowego.

Dążenie do pełnej oceny stanu zasobów materialnego dziedzictwa kulturowego; systematyczna aktualizacja powszechnie dostępnej bazy informacji o zabytkach miasta.

Integracja ochrony dziedzictwa kulturowego - *World Cultural Heritage* (krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego), przyrodniczego i krajobrazu w dokumentach planistycznych.

Wypracowanie i wprowadzenie zasad ochrony materialnego dziedzictwa kulturowego w planach zagospodarowania przestrzennego; wypracowanie standardów zagospodarowania i estetyki zabytkowych przestrzeni publicznych.

Podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność przestrzeni miejskiej i zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych oraz wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami.

Prowadzenie działań w zakresie planowania przestrzennego oraz gospodarce nieruchomościami mających na celu przede wszystkim powstrzymanie degradacji obiektów i obszarów o wartościach zabytkowych i kulturowych oraz podjęcie działań w celu poprawy stanu ich zachowania.

Wspieranie projektów związanych z opieką nad zabytkami i zagospodarowaniem obiektów zabytkowych.

Upowszechnianie wśród właścicieli i użytkowników obiektów zabytkowych znajomości zasad konserwatorskich, zasad etyki i profilaktyki konserwatorskiej; wspieranie odpowiedzialności właścicieli obiektów zabytkowych za posiadane mienie.

Budowanie klimatu społecznego zrozumienia i akceptacji dla idei ochrony zabytków oraz kształtowanie postaw promujących działania chroniące zabytki odczytywane jako źródło tożsamości, wiedzy i dumy z przeszłości i tradycji.

7.2. Kierunki działań programu opieki

Na podstawie głównych założeń planu opieki nad zabytkami na lata 2011-2015 wyznaczono następujące priorytety i kierunki działań:

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy

Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.

Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

PRIORYTET II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego

Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego.

Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy.

Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich.

PRIORYTET III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości

Umożliwienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy.

Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywaniem lub realizowanym procesem inwestycyjnym.

Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym.

Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej.

7.3. Szczegółowe zadania programu opieki

PRIORYTET I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy		
KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA na lata 2011-2015	ZADANIA na lata następne
Zahamowanie procesu degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Dofinansowanie prac rewaloryzacyjnych przy obiektach nie będących własnością gminy w postaci stosownej uchwały dotyczącej dotacji na prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach nieruchomych	
Podejmowanie działań umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami	Wspieranie rozwoju gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach budownictwa drewnianego oferujących wypoczynek i rozrywkę (regionalne potrawy, zwyczaje itp.) oparte na miejscowych tradycjach	Szkolenie osób bezrobotnych w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną
	Wspieranie rozwoju muzeów regionalnych, skansenów, izb pamięci itp.	Wspieranie utrzymywania na rynku pracy zanikających rzemiosł i zawodów

	Kontynuacja działań wspierających porządkowanie zabytkowych nekropolii i remontów zabytkowych nagrobków	
	Wspieranie działań sprzyjających szerszemu zaangażowaniu się sektora prywatnego w ochronę dziedzictwa kulturowego	
	Wspieranie działalności organizacji społecznych, pozarządowych i środowisk zajmujących się ochroną i opieką nad zabytkami	
PRIORYTET II:	Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego	
KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA na lata 2011-2015	ZADANIA na lata następne
Zintegrowana ochrona dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego	Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy z uwzględnieniem stref ochrony krajobrazu kulturowego i weryfikacją zagadnień związanych z ochroną zabytków	
	Konsekwentne egzekwowanie zapisów dotyczących działalności inwestycyjnej na obszarach objętych ochroną określonych w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (głównie w zakresie jej charakteru i funkcji)	
	Walka z samowolami budowlanymi	
Rozszerzenie zasobu i ochrony dziedzictwa kulturowego gminy	Poszerzenie bazy GEZ o zabytkowe obiekty odnalezione w czasie weryfikacji w terenie	W wypadku takich możliwości (np. po wykonaniu badań i prac studialnych) wystąpienie do wojewódzkiego konserwatora zabytków z wnioskiem o wpisanie do rejestru zabytków cennych obszarów i obiektów zabytkowych (m.in. układów ruralistycznych)
	Udzielanie pomocy właścicielom zabytków przy składaniu wniosków o wpisanie obiektów do rejestru zabytków	
Ochrona układów ruralistycznych na obszarach wiejskich	Poprawa ładu przestrzennego wsi oraz zapobieganie rozpraszaniu osadnictwa poprzez: ochronę historycznie ukształtowanego układu dróg, historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych oraz relacji przestrzennych pomiędzy zespołami zabytkowej zabudowy, wypełnianie zabudową o charakterze zabudowy mieszkaniowo-letniskowej wolnych działek budowlanych w obszarach centrów wsi oraz historycznych siedlisk w zgodzie z historyczną kompozycją danego układu i gabarytami oraz formą architektoniczną tworzącej go zabudowy wyznaczanie w planach miejscowych nowych terenów pod zabudowę o charakterze zabudowy mieszkaniowo-letniskowej na zasadzie kontynuacji historycznych siedlisk	
PRIORYTET III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości		
KIERUNEK DZIAŁAŃ	ZADANIA na lata 2011-2015	ZADANIA na lata następne
Umożliwienie szerokiego dostępu do informacji o dziedzictwie kulturowym gminy	Udostępnienie informacji o zabytkach gminy na stronie internetowej gminy	Utworzenie gminnego systemu informacji i promocji środowiska kulturowego
	Przygotowanie informacji dla właścicieli obiektów zabytkowych wpisanych do GEZ	Opracowanie mapy zabytków gminy jako atrakcyjnej graficznie formy promocji ułatwiającej dotarcie do wszystkich elementów dziedzictwa kulturowego

Specjalistyczne rozpoznanie badawcze poszczególnych obiektów, zespołów oraz obszarów zabytkowych związane z przygotowywanym lub realizowanym procesem inwestycyjnym	Prowadzenie monitoringu i weryfikacji obiektów uwzględnionych w GEZ (z zastosowaniem komputerowej bazy danych)	
	Wykonanie prac studialnych (studia krajobrazowe, studia architektoniczno-ruralistyczne, waloryzacja krajobrazu kulturowego) do wykorzystania przy aktualizacji planu zagospodarowania przestrzennego gminy	
Edukacja i popularyzacja wiedzy o regionalnym dziedzictwie kulturowym	Wprowadzenie i upowszechnienie tematyki ochrony dziedzictwa kulturowego do systemu edukacji przedszkolnej i szkolnej poprzez organizowanie i wspieranie zajęć o tej tematyce	Organizowanie szkoleń związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego i udział w nich
	Opracowanie szkoleń (wraz z materiałami poglądowymi) skierowanych do właścicieli zabytków, mających na celu promowanie standardów w zakresie rewaloryzacji i remontowania obiektów zabytkowych oraz możliwości pozyskiwania funduszy na ten cel, a także sprawnego zarządzania nimi	Organizowanie i wspieranie realizacji konkursów, wystaw i innych działań edukacyjnych
	Kontynuacja działań związanych z udziałem mieszkańców gminy w „Konkursie na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim”	Inicjowanie i organizowanie obchodów Europejskich Dni Dziedzictwa w gminie
	Wydawanie i wspieranie publikacji (w tym folderów promocyjnych, przewodników) poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy	Popularyzacja dobrych realizacji konserwatorskich i budowlanych przy zabytkach, popularyzacja dobrych praktyk projektowych przy zabytkach, a także zagospodarowaniu obszarów oraz terenów cennych kulturowo, przyrodniczo i krajobrazowo
Promocja regionalnego dziedzictwa kulturowego służąca kreacji produktów turystyki kulturowej	Opracowanie szlaków turystycznych (np. pieszych, rowerowych, konnych, samochodowych) wykorzystujących walory dziedzictwa kulturowego	Utworzenie i modernizacja elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej
		Wprowadzenie zintegrowanego systemu informacji wizualnej (m.in. za pomocą tablic informacyjnych) obejmującego zasoby i wartości dziedzictwa kulturowego gminy

8. Instrumentarium realizacji programu opieki nad zabytkami

8.1. Instrumenty prawne:

1. przepisy i ustawowe programy określające politykę państwa i województwa w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego,
2. miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego albo decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzje o warunkach zabudowy, decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzje o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzje o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego,
3. wynikające z przepisów ustawowych dokumenty wydawane przez wojewódzkiego konserwatora zabytków.

8.2. Instrumenty koordynacji:

1. strategia rozwoju gminy;
2. plany rozwoju lokalnego;
3. programy rozwoju infrastruktury gminy;

4. programy ochrony środowiska przyrodniczego;
5. studia i analizy, koncepcje;
6. umowy i porozumienia;
7. kontrakty;
8. współpraca z wojewódzkim konserwatorem zabytków;
9. współpraca z sąsiednimi samorządami w celu wypracowania wspólnej polityki ochrony środowiska kulturowego i przyrodniczego;
10. współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi;
11. współpraca z diecezjami w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami;
12. współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

8.3. Instrumenty finansowe:

1. dotacje,
2. subwencje,
3. dofinansowania,
4. nagrody,
5. zachęty finansowe,
6. zbiórki społeczne,
7. programy operacyjne uwzględniające finansowanie z funduszy Unii Europejskiej.

8.4. Instrumenty społeczne:

1. pozyskanie poparcia społecznego na rzecz ochrony środowiska kulturowego,
2. edukacja kulturowa,
3. informacja nt. znaczenia dziedzictwa kulturowego dla rozwoju gminy,
4. współdziałanie z organizacjami społecznymi.

8.5. Instrumenty kontrolne:

1. monitoring stanu środowiska kulturowego,
2. aktualizacja baz danych: geodezji i gospodarki gruntami, infrastruktury technicznej, stanu zagospodarowania przestrzennego gminy, stanów technicznych obiektów zabytkowych, poziomu bezrobocia.

Uruchomienie podanych instrumentów wymaga od władz i społeczeństwa gminy inicjatywy i konkretnych działań w wielu sferach prowadzonej działalności:

wykorzystywanie wszelkich dopuszczonych prawem i polityką ochronną państwa przepisów dla efektywnego przygotowania polityki i programów ochrony środowiska kulturowego w gminie;

wykorzystywanie regionalnych programów dotyczących ochrony środowiska kulturowego województwa dla realizacji lokalnego programu opieki nad zabytkami;

tworzenie platform współpracy pomiędzy gminami o podobnych problemach związanych z ochroną środowiska kulturowego w celu zwiększenia skuteczności wspólnie podejmowanych inicjatyw;

nawiązanie ścisłej współpracy z sąsiadującymi samorządami dla tworzenia wspólnej, subregionalnej polityki ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego;

prorowadzenie marketingu terytorialnego;

tworzenie opracowań planistycznych odpowiednich do potrzeb ochrony środowiska kulturowego;

sporządzanie analiz i ocen skutków wpływu planowanych działań inwestycyjnych na środowisko kulturowe gminy;

pozyskiwanie z wszelkich dostępnych źródeł środków finansowych, w tym przyjęcie zasad partnerstwa publiczno-prywatnego w realizacji ochrony środowiska kulturowego;

pozyskanie poparcia społecznego dla działań związanych z ochroną środowiska kulturowego;

koordynowanie działań prowadzonych w stosunku do środowiska kulturowego na terenie gminy;

współpraca z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się ochroną zabytków i opieką nad zabytkami;

utworzenie w strukturze Urzędu Miejskiego stanowiska ds. ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;

efektywne zarządzanie programem;

prowadzenie ciągłego monitoringu zmian w stanie środowiska kulturowego.

9. Zasady oceny realizacji programu opieki nad zabytkami

Realizacja programu poddana zostanie ocenie Rady Miejskiej w Ciechanowcu po upływie dwóch lat od jego uchwalenia. Z realizacji *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami* Burmistrz Ciechanowca sporządzi w roku 2013 i 2015 sprawozdania, które zostaną przedstawione Radzie Miejskiej w Ciechanowcu. W roku 2015 podjęte zostaną prace nad przygotowaniem i przyjęciem w roku 2015 *Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2016-2020*.

Kryteria oceny poziomu realizacji gminnego programu:

1. W ramach priorytetu I: Rewaloryzacja dziedzictwa kulturowego jako element rozwoju społeczno-gospodarczego gminy:

zakres współpracy z właścicielami zabytków,

zakres współpracy z organizacjami pozarządowymi,

wysokość dofinansowania prac rewaloryzacyjnych przy obiektach zabytkowych nie będących własnością gminy,

liczba uporządkowanych zabytkowych nekropolii i miejsc pamięci,

inne.

2. W ramach priorytetu II: Ochrona i świadome kształtowanie krajobrazu kulturowego:

wykonanie zadania aktualizacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy,

liczba nowych obiektów wpisanych do GEZ,

liczba złożonych wniosków o wpisanie do rejestru zabytków,

inne.

3. W ramach priorytetu III: Badanie i dokumentacja dziedzictwa kulturowego oraz promocja i edukacja służąca budowaniu tożsamości:

zakres i efektywność informacji dla właścicieli obiektów zabytkowych,

liczba przeprowadzonych w terenie weryfikacji obiektów znajdujących się w GEZ,

liczba opracowanych prac studialnych,

liczba zrealizowanych działań edukacyjnych na terenie gminy,

liczba publikacji poświęconych problematyce dziedzictwa kulturowego gminy,

liczba obiektów zgłoszonych do udziału w kolejnych edycjach „Konkursu na najlepiej zachowany zabytek wiejskiego budownictwa drewnianego w województwie podlaskim”,

liczba opracowanych i utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych, konnych, itp.,

udział pracowników w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego,

inne.

10. Źródła finansowania programu opieki nad zabytkami

Główny obowiązek dbania o stan zabytków, a tym samym ponoszenia nakładów na prace konserwatorskie, spoczywa na właścicielach i użytkownikach obiektów zabytkowych.

Kwestie dofinansowania prac przy obiektach zabytkowych reguluje *Rozporządzenie Ministra Kultury z dnia 6 czerwca 2005 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków* (Dz. U. z 2005 r. Nr 112, poz. 940 z późn. zm.).

Istnieje możliwość dofinansowania zadań z zakresu opieki i ochrony dziedzictwa kulturowego z budżetu państwa. Wsparcie finansowe pochodzi ze środków:

Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego w ramach programów operacyjnych.

Wojewody Podlaskiego, będących w dyspozycji Podlaskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

Budżetu samorządu województwa podlaskiego i jednostek samorządu terytorialnego.

Funduszu Kościelnego (dla prac przy obiektach sakralnych, nie obejmujących konserwacji ruchomego wyposażenia kościołów).

Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej (dla założeń zieleni zabytkowej).

Inną możliwością dofinansowania jest pozyskanie środków z:

Funduszy Europejskich, dystrybuowanych na poziomie krajowym.

Regionalnych Programów Operacyjnych, dystrybuowanych na poziomie województw.

Europejskich programów specjalnych, współpracy transgranicznej itp.

11. Realizacja i finansowanie przez gminę zadań z zakresu ochrony zabytków

Ustawa o ochronie zabytków daje możliwość dofinansowania prac remontowych i konserwatorskich oraz robót budowlanych przy obiektach wpisanych do rejestru zabytków.

Ze względu na zastraszające tempo znikania zabytkowych budynków drewnianych stanowiących cenne dziedzictwo kulturowe gminy, zasadnym wydaje się podjęcie uchwały w sprawie dofinansowania prac remontowych i modernizacyjnych obiektów wpisanych do GEZ, aby umożliwić zachowanie zabytkowej substancji. Dofinansowanie udzielane byłoby na wniosek właścicieli w trybie uchwały Rady Miejskiej.

Dotacje te będą mogły być udzielane osobom posiadającym tytuł prawny do zabytku znajdującego się na terenie gminy, które wykazą się wkładem własnym na wykonanie prac.

Ponieważ gmina jest właścicielem tylko jednego zabytku (synagoga w Ciechanowcu), nie przewiduje się wprowadzania do budżetu gminy konkretnych zadań z zakresu ochrony zabytków. Trwająca obecnie modernizacja obiektu zostanie dokończona przy pomocy funduszy zewnętrznych i środków własnych.

Na ukończeniu są prace remonto-modernizacyjne miejsc pamięci pozostających pod opieką gminy – 10 z 12 zostało już odnowionych.

12. Aneksy

12.1. Wykaz zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Nieruchomych Województwa Podlaskiego

WYKAZ ZABYTEKÓW WPISANYCH DO REJESTRU (stan na 23.03.2011 r.)				
Lp.	OBIEKT	ULICA	DATOWANIE	NUMER W REJESTRZE ZABYTEKÓW I DATA WPISU
	Kapliczka murowana	Koce-Basie, przy drodze do wsi	ok.1900 r.	A-239 07.07.2009 r.
	Oficyna w zespole dworskim	Pobikry	2 ćw. XIX w.	A-286 19.11.1966 r.
	Stajnia i wozownia w zespole dworskim, murowana	Pobikry	1905 r.	A-216 16.12.1985 r.
	Obora murowana w zespole dworskim	Pobikry	1904 r.	A-216 16.12.1985 r.

Spichlerz murowany w zespole dworskim	Pobikry	XIX/XX w.	A-216 16.12.1985 r.
Kuźnia murowana w zespole dworskim	Pobikry	l. 20 XX w.	A-216 16.12.1985 r.
Park krajobrazowy w zespole dworskim	Pobikry	2 poł. XIX w.	A-216 16.12.1985 r.
Mogiła zbiorowa ludności żydowskiej pomordowanej w 1942 r.	Pobikry, we wsi przy drodze do Malca	data pochówku 1942, data postawienia pomnika 1964 r.	A-428 30.12.1991r.
Kościół pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Pobikry	1857-60 r.	A-55 28.04.1980 r.
Cmentarz rzymskokatolicki	Pobikry	2 poł. XIX w.	A-307 16.06.1987 r.
Ogrodzenie z bramami w zespole kościoła parafialnego pw. św. Stanisława Biskupa i Męczennika	Pobikry	3 ćw. XIX w.	307 16.06.1987
Grobowiec Jezierskich, Ciecierskich, Horwattów murowany	Pobikry, cmentarz rzymskokatolicki	2 poł. XIX w.	A-191 24.09.2008 r.
Kościół drewniany w zespole kościoła pw. św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	1690-1717 r.	293 19.11.1966 r.
Dzwonnica drewniana w zespole kościoła pw. św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	1696-1717 r.	294 19.11.1966 r.
Ogrodzenie z bramą murowane	Winna-Poświętna	4 ćw. XIX w.	321 7.09.1987 r.
Cmentarz przykościelny w zespole kościoła pw. św. Doroty Dziewicy i Męczennicy	Winna-Poświętna	XVII w.	321 7.09.1987 r.
Układ urbanistyczny Starego i Nowego Miasta	Ciechanowiec	XV w.	A-287 05.06.1987 r.
Kościół w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	262 09.11.1966 r.
Kostnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.	264 09.11.1966 r.
Plebania murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1887 r.	A-108 25.04.1981 r.
Cerkiew prawosławna pw. Wniebowstąpienia Pańskiego	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 32	1875	A-138 11.05.1981 r.
Synagoga	Ciechanowiec, ul. Mostowa	k. XIX w.	A-132 07.05.1981 r.
Budynek szpitalny w zespole klasztornym Sióstr Miłosierdzia	Ciechanowiec, ul. pl. Ks. Kluka	1737-1785 r., l.50 XX w.	A-126 28.04.1981 r.
Kapliczka murowana	Ciechanowiec, ul. Kościelna	2 ćw. XIX w.	A-107 27.04.1981 r.
Cmentarz rzymskokatolicki	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-239 8.06.1987 r.
Kaplica grobowa Szczuków na cmentarzu rzymskokatolickim	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	ok. 1842-59 r.	A-31 11.1966 r.
Ogrodzenie zespołu cmentarzy, z bramą	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1842 r.	A-239 8.06.1987r.
Cmentarz prawosławny	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-353 23.12.1987r.
Cmentarz ewangelicki	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	1810 r.	A-331 5.09.1987r.
Cmentarz żydowski I	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	pocz. XIX	A-332 16.09.1987
Cmentarz żydowski II	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	pocz. XIX w.	A-332 16.09.1987
Mogiła żołnierzy polskich z I wojny światowej	Ciechanowiec, ul. Sienkiewicza	XX w.	A-450 30.12.1991
Mogiła zbiorowa rozstrzelanych w czasie II wojny światowej	przy drodze Ciechanowiec - Kozarze (Ciarki)	1941, 1964 r.	A-427 30.12.1991 r.
Dom murowany Ciechanowieckiej Spółki	Ciechanowiec,	1913 r.	A-530

	Spożywczej	pl. 3 Maja 16		12.12.1994 r.
	Parkan w pozostałościach zespołu dworskiego	Ciechanowiec, ul. Parkowa	I poł. XVIII w.	A-41 /02.1972 r.
	Tzw. "Zamczysko" w pozostałościach zamku	Ciechanowiec, ul. Parkowa	XVI w.	131 7.05.1981
	Pałac w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	ok. 1875, 1966-1970 r.	29 9.02.1953
	Oficyna w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	ok. 1860 r.	A-86 16.01.1981 r.
	Stajnia w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	1866 r.	A-85 16.01.1981 r.
	Wozownia w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	1866 r.	A-87 16.01.1981 r.
	Park krajobrazowy w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	w. XIX, ok.1850 r.	356 9.02.1953 r.

12.2. Wykaz zabytków wpisanych do Gminnej Ewidencji Zabytków (bez zabytków wpisanych do rejestru)

ZABYTKI WPISANE DO GMINNEJ EWIDENCJI ZABYTKÓW			
Lp.	OBIEKT	ULICA	DATOWANIE
	Oficyna w zespole dworskim	Antonin 17	k. XIX w.
	Obora murowana w zespole dworskim	Antonin 15	l. 20 XX w.
	Obora murowana w zespole dworskim	Antonin 16	l. 20 XX w.
	Obora murowana w zespole dworskim	Antonin 18	l. 20 XX w.
	Obora murowana w zespole dworskim	Antonin 19	l. 20 XX w.
	Budynek mieszkalny w zagrodzie	Bujenka 1	l. 20 XX w.
	Stodoła drewniana w zagrodzie	Bujenka 1	l. 20 XX w.
	Spichlerz drewniany w zagrodzie	Bujenka 1	l. 20 XX w.
	Chlew drewniany w zagrodzie	Bujenka 1	l. 20 XX w.
	Spichlerz drewniany w zagrodzie	Bujenka 13	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Bujenka 23	pocz. XX w.
	Kapliczka murowana	Czaje-Wólka, cmentarz rzymskokatolicki	pocz. XX w.
	Stajnia murowana w zespole dworskim	Czaje-Wólka	1911 r.
	Spichrz murowany w zespole dworskim	Czaje-Wólka	pocz. XX w.
	Kapliczka murowana	Gaj, przy szosie za wsią	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Koce-Basie 31	k. XIX w.
	Chlew drewniany	Koce-Schaby 32	pocz. XX w.
	Lamus drewniany w zagrodzie	Koce-Schaby 19	pocz. XX w.
	Stodoła drewniana w zagrodzie	Koce-Schaby 19	pocz. XX w.
	Mogiła zbiorowa ludności cywilnej pomordowanej w czasie okupacji hitlerowskiej	Kozarze, w lesie od strony wsi Zaszaków	data pochówku 1944, data postawienia pomnika 1970 r.
	Dom drewniany	Kozarze 44	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Kozarze 58	pocz. XX w.
	Wiatrak - koźlak	Łempice 44	k. XIX w.
	Dom drewniany	Pobikry 4	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Radziszewo-Króle 2	1933 r.
	Spichlerz drewniany w zagrodzie	Radziszewo-Króle 2	pocz. XX w.
	Stodoła drewniana w zagrodzie	Radziszewo-Króle 2	pocz. XX w.
	Stajnia drewniana w zagrodzie	Radziszewo-Króle 48	k. XIX w.
	Dom drewniany	Radziszewo-Króle 5	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Skórzec 28	XIX/XX w.
	Dom drewniany	Skórzec 29	l. 80 XIX w.
	Stajnia drewniana w zagrodzie	Skórzec 30	pocz. XX w.
	Stodoła drewniana w zagrodzie	Skórzec 30	pocz. XX w.

	Dom drewniany	Skórzec 42	l. 80 XIX w.
	Dom drewniany	Trzaski 3	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Trzaski 25	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Trzaski 25	k. XIX w.
	Kapliczka murowana	Tworowice, przy szosie do Ciechanowca	2 poł. XIX w.
	Dom drewniany	Tworowice 21	l. 80 XIX w.
	Dom drewniany	Tworowice 66	pocz. XX w.
	Stodoła drewniana w zagrodzie	Tworowice 6	l. 20 XX w.
	Młyn wodny	Tworowice	l. 20-30 XX w.
	Szkoła drewniana	Winna-Chroły	l. 10 XX w., 1932
	Dom drewniany	Winna-Poświętna 9	l. 30 XX w.
	Dom drewniany - siedziba Ośrodka Animacji Kultury Wiejskiej im. Dzieci Fatimskich	Winna-Poświętna 8	l. 20 XX w.
	Młyn wodny (pozostałości)	Winna-Poświętna	XIX/XX w.
	Młyn motorowy	Winna-Poświętna	l. 20 XX w.
	Cmentarz rzymskokatolicki I	Winna-Poświętna	pocz. XIX w.
	Cmentarz rzymskokatolicki II	Winna-Poświętna	pocz. XIX w.
	Dom drewniany	Winna-Wypychy 7	1903 r.
	Kapliczka drewniana	przy drodze Winna - Trzaski	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Winna-Chroły 9	1937 r.
	Dom drewniany	Skórzec 43	k. XIX w.
	Dom drewniany	Skórzec 9	pocz. XX w.
	Stodoła murowana	Nowodwory 1	1876 r.
	Kostnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.
	Dzwonnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.
	Dzwonnica murowana w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.
	Ogrodzenie murowane z bramą w zespole kościoła parafialnego pw. Trójcy Przenajświętszej	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737-39 r.
	Pozostałości ogrodzenia z bramą w zespole klasztorным Sióstr Miłosierdzia	Ciechanowiec, pl. Ks. Kluka	1737
	Mogiła żołnierzy polskich z 1920 r.	róg ul. Sienkiewicza i ul. Wińskiej	1928 r.
	Mogiła żołnierzy polskich z 1939 r.	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska	1939 r.
	Mogiła rozstrzelanych w czasie II wojny światowej	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 32	1941-1944 r., 1970 r.
	Mogiła żołnierzy radzieckich z 1941 r.	Ciechanowiec, ul. Drohicka	1941 r.
	Czworak murowany w pozostałościach zespołu dworskiego (tzw. zamku)	Ciechanowiec, ul. Parkowa	l. 90 XIX w.
	Młyn wodny w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	ok. 1850 r.
	Budynek administracji dworskiej zw. leśniczówką w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	4 ćw. XIX w.
	Budynek administracji dworskiej w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	4 ćw. XIX w.
	Mur z dwiema basztami w zespole pałacowym ob. Muzeum Rolnictwa im. ks. K. Kluka	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 5	3 ćw. XIX w.
	Zajazd ob. dom mieszkalny	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 1	4 ćw. XIX w.
	Zajazd ob. dom mieszkalny	Ciechanowiec, ul. Pałacowa 2	4 ćw. XIX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Dworska 2	l. 20 XX w.

	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kościelna 27	XIX/XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 25	pocz. XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 32	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 43	1932
	Kamienica	Ciechanowiec, ul. Kozarska 1	1862
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 3	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 13	l. 40 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 15	l. 40 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 12	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 30	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 24	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 31	1923
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kozarska 39	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 11	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kościuszki 23	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 1	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 8	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 15	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 17	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 22	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 25	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 30	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 33	l. 40 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 43	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 44	l. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 45	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 46	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Kuczyńska 48	l. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 3	l. 30 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 6	XIX/XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec,	l. 30 XX w.

		ul. Łomżyńska 8	
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 25	I. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 27	I. 30 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 28	XIX/XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 30	XIX/XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 31	I. 30 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 32	pocz. XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 34	XIX/XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 36	XIX/XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 44	I. 30 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 48	1920 r.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 56	I. 30 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Łomżyńska 62	I. 30 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, pl. 3 Maja 13	pocz. XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, pl. 3 Maja 15	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 19	1923 r.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 14	ok. 1920 r.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 24	1930 r.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 30	ok. 1925 r.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mickiewicza 33	I. 20 XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Mogilna 28	I. 20 XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Parkowa 7	I. 90 XIX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Parkowa 8	I. 90 XIX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Ralkowa 9	1860 r.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Świętojańska 5	XIX/XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Wspólna 16	pocz. XX w.
	Dom drewniany	Ciechanowiec, ul. Wspólna 27	pocz. XX w.
	Dom murowany	Ciechanowiec, ul. Drohicka 10	XIX/XX w.

12.3. Wykaz zabytków wpisanych do Rejestru Zabytków Ruchomych Województwa Podlaskiego

Brak danych - Delegatura WUOZ w Łomży odmówiła udzielenia informacji o zabytkach ruchomych z terenu gminy wpisanych do rejestru zabytków i wojewódzkiej ewidencji zabytków ruchomych.

12.4. Wykaz obiektów archeologicznych wpisanych do Ewidencji Zabytków Archeologicznych Województwa Podlaskiego

WYKAZ STANOWISK ARCHEOLOGICZNYCH W GMINIE CIECHANOWIEC						
Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	OBSZAR AZP	NUMER STANOWISKA NA OBSZARZE	RODZAJ STANOWISKA	CHRONOLOGIA	NUMER W REJESTRZE ZABYTKÓW
	Anonin	46-81	5	cmentarzysko kurhanowe	OWR ¹	C-53
	Antonin	46-81	23	osada, ślady osadnictwa	pradzieje - średniowiecze	
	Antonin	46-81	24	ślady osadnictwa	epoka kamienia - OWR	
	Antonin	46-81	25	osada, ślady osadnictwa	epoka kamienia-okres nowożytny	
	Antonin	47-81	2	osady	epoka brązu - okres nowożytny	
	Antonin	47-81	3	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Antonin	47-81	4	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Antonin	47-81	5	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Antonin	47-81	6	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Bujenka	46-81	26	ślad osadnictwa	epoka brązu	
	Bujenka	46-81	28	ślady osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
	Bujenka	46-81	29	obozowisko, ślady osadnictwa	mezolit - okres nowożytny	
	Bujenka	46-81	30	ślady osadnictwa	epoka kamienia-okres nowożytny	
	Bujenka	47-81	21	ślady osadnictwa	epoka brązu -okres nowożytny	
	Bujenka	47-81	28	osada, ślad osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Bujenka	47-81	29	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
	Bujenka	47-81	30	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
	Bujenka	47-81	31	ślad osadnictwa	epoka brązu	
	Ciechanowiec	47-80	2	?	?	
	Ciechanowiec	47-80	6	?	?	
	Ciechanowiec	47-80	7	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	8	?	?	
	Ciechanowiec	47-80	11	?	?	
	Ciechanowiec	47-80	12	ruiny zamku	XV-XVIII w.	Nr rej. 131
	Ciechanowiec	47-80	13	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	14	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	15	ślad osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	16	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	17	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	18	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	

	Ciechanowiec	47-80	19	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	20	śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze	
	Ciechanowiec	47-80	21	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	22	ślady osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	23	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	24	śląd osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	25	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	26	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	27	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	28	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	29	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	30	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	31	cmentarz żydowski	XIX-XX w.	
	Ciechanowiec	47-80	42	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	43	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	44	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	45	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	46	ślady osadnictwa	późne średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	47	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	48	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	49	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	52	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	53	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	54	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	55	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	56	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	57	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	58	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	59	śląd osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	60	śląd osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	61	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	62	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	63	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	64	śląd osadnictwa	XIX w.	
	Ciechanowiec	47-80	65	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	66	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	67	śląd osadnictwa	XIX w.	
	Ciechanowiec	47-80	68	rosyjski obóz artyleryjski	XIX w.	
	Ciechanowiec	47-80	69	śląd osadnictwa	okres nowożytny	

	Ciechanowiec	47-80	70	osada	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	71	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	47-80	72	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Ciechanowiec	48-81	6	śląd osadnictwa	OWR	
	Czaje-Wólka	47-82	9	ślady osadnictwa	epoka brązu	
	Czaje-Wólka	47-82	12	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Czaje-Wólka	47-82	13	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Czaje-Wólka	47-82	14	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Czaje-Wólka	47-82	15	ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Czaje-Wólka	47-82	16	śląd osadnictwa	średniowiecze	
	Czaje-Wólka	47-82	19	cmentarzysko kurhanowe	wczesne średniowiecze	
	Czaje-Wólka	47-82	20	śląd osadnictwa	neolit	
	Dąbczyn	48-80	26	śląd osadnictwa	epoka brązu	
	Dąbczyn	48-80	27	śląd osadnictwa	średniowiecze	
	Koce-Piskuly	46-81	41	śląd osadnictwa, osada typu wiejskiego	późne średniowiecze - okres nowożytny	
	Koce-Piskuly	46-81	42	osada, punkt osadniczy, śląd osadnictwa	epoka kamienia - okres nowożytny	
	Koce-Piskuly	46-81	43	osada, punkt osadniczy, śląd osadnictwa	epoka kamienia - okres nowożytny	
	Koce-Piskuly	46-81	44	ślady osadnictwa, osady	epoka kamienia - okres nowożytny	
	Koce-Piskuly	46-81	45	punkt osadniczy, śląd osadnictwa	epoka kamienia - średniowiecze	
	Koce-Piskuly	46-81	46	osady	OWR – okres nowożytny	
	Koce-Piskuly	46-81	47	osada	epoka brązu - epoka żelaza	
	Koce-Piskuly	46-81	48	osady, śląd osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
	Koce-Piskuly	46-81	49	osada, ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Koce-Schaby	46-81	27	śląd osadnictwa	pradzieje	
	Kosiorki	48-80	6	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	7	osady	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	8	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	9	kurhan?	?	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	11	ślady osadnictwa	EB ² - okres nowożytny	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	12	ślady osadnictwa	neolit - okres nowożytny	
	Kostuszyn (Kolonia)	48-81	14	kurhan?	?	
	Kozarze	47-80	3	?	?	
	Kozarze	47-80	4	?	?	
	Kozarze	47-80	41	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Kozarze	47-80	50	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Kozarze	47-80	51	śląd osadnictwa	okres nowożytny	

	Kułaki	47-81	9	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Kułaki	47-81	10	kurhan?	?	
	Lempice (Choszka)	47-82	2	śląd osadnictwa	późne średniowiecze	
	Lempice	47-82	3	kurhan	?	Nr rej A-168
	Lempice	47-82	4	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Lempice	47-82	5	osada, śląd osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Malec	48-81	4	kurhan, śląd osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Przybyszyn	48-80	7	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Przybyszyn	48-81	13	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Przybyszyn	48-81	15	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Radziszewo-Króle	48-81	1	osada	wczesne średniowiecze	
	Radziszewo-Króle	48-81	2	śląd osadnictwa	?	
	Radziszewo-Króle	48-81	3	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	1	osada, śląd osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	6	osada, ślady osadnictwa	epoka brązu - średniowiecze	
	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	7	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	8	ślady osadnictwa	neolit - epoka brązu	
	Radziszewo-Sieńczuch	47-82	11	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Radziszewo-Sobiechowo	47-81	11	śląd osadnictwa	epoka brązu	
	Radziszewo-Sobiechowo	47-81	14	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Radziszewo Stare	47-81	15	śląd osadnictwa	epoka brązu	
	Radziszewo Stare	47-81	16	osady	średniowiecze - okres nowożytny	
	Skórzec	48-81	10	osada, śląd osadnictwa	OWR - okres nowożytny	
	Tworowice	48-80	8	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Tworowice	48-80	9	śląd osadnictwa	?	
	Tworowice	48-80	10	osady	epoka brązu - późne średniowiecze	
	Tworowice	48-80	13	ślady osadnictwa	średniowiecze –okres nowożytny	
	Winna-Poświętna	47-81	8	osada, śląd osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna-Poświętna	47-81	23	ślady osadnictwa	wczesne średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna-Poświętna	47-81	27	śląd osadnictwa	epoka brązu	
	Winna Stara	47-81	17	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Winna Stara	47-81	18	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna Stara	47-81	22	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna-Wilki	47-81	19	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna-Wilki	47-81	20	osada	epoka brązu	

	Winna-Wypychy	47-81	7	osada, ślady osadnictwa	epoka brązu - okres nowożytny	
	Winna/Trzaski	47-81	12	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Winna/Trzaski	47-81	24	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna/Trzaski	47-81	25	ślady osadnictwa	średniowiecze - okres nowożytny	
	Winna/Trzaski	47-81	26	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Wojtkowice Stare	48-80	12	osady	późne średniowiecze - okres nowożytny	
	Zadobrze	47-80	9	?	?	
	Zadobrze	47-80	10	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Zadobrze	47-80	32	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Zadobrze	47-80	33	śląd osadnictwa	okres nowożytny	
	Zadobrze	47-80	34	śląd osadnictwa	epoka brązu	
	Zadobrze	47-81	1	śląd osadnictwa	epoka brązu	
¹ – okres wpływów rzymskich						
² – epoka brązu						